

1. Sax. B
214

H. Jupp. Lex. Lin. Ernt 285

ILLVSTRE
FRIDERICIANAE PIETATIS,
ET PROVIDENTIAE
IN PATRIAM, ET POSTERITATEM
DOCUMENTVM,
post optatissimum
SERENISSIMORVM FILIORVM
NATV MAXIMORVM
ex itinere Italico, & Gallico reditum,
repraesentatum

a
CAROLO ALBERTO KESSEL,
ILLVSTRIS GYMNASII GOTHANI
alumno ordinis supremi,
habita coram ILLVSTRI concione,

IX. DECEMBRIS MDCCCXX,
ORATIONE

de
salutari patriae PRINCIPVM IVVENTVTIS
peregrinatione.

Accessit

IPSIVS ITINERIS HISTORIA
delibata, & summatim descripta

ab
ILLVSTRIS GYMNASII GOTHANI RECTORE,
GOTHOFREDO VOCKERODT.

GOTHAE, LITTERIS IO. ANDR. REYHERI, TYPOGR. AVLICI,

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to fading and bleed-through. Some words are faintly visible, such as "HISTORIA" and "GEOGRAPHIA".

SERENISSIMIS PRINCIPIBUS,

AC DOMINIS,

FRIDERICO, ^{III}
PRINCIPI HAEREDITARIO,

ET

GVILLIELMO,
DVCIBVS SAXONIAE,

IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,

ANGRIAE, ET WESTPHALIAE,

LANDGRAVIIS THVRINGIAE, MARCHIONIBVS MISNIAE,

COMITIBVS PRINCIPIBUS HENNEBERGAE,

COMITIBVS MARCAE, ET RAVENSBERGAE,

DYNASTIS RAVENSTEINII, ET TONNAE,

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS,

PATERNAE

PIETATIS, ET PROVIDENTIAE

DOCUMENTVM,

cum

delibata ITINERIS memoria,

submississime dedicat

ILL. GYMNASII GOTHANI RECTOR.

A 2

SERE-

SERENISSIMI DVCES,
PRINCIPES, ET DOMINI
CLEMENTISSIMI,

Illustrata, decorataque VESTRA, & SERENISSIMORVM FRATRVM VESTRORVM praesentia coram concione quod redditis vobis vrbi patriae, & votis publicis pium officium testificandum non ita pridem suscepit submississime bonae indolis, spectataeque modestiae, & probitatis adolescens patricius, *CAROLVS ALBERTVS KESSEL*, idque meditato, & recitato sermone gratulante, bonisque ominibus prosequente VOBIS reditum auspiciatissimum, SERENISSIMIS PARENTIBVS pii, publiceque salutaris consilii successum, patriae gaudia, & spes maximas, implere se demum posse crediderunt parentes honestissimi, liberalissimique, & plenius suae non minus, quam filii, pietati satisfacere, si piae testificationis publice extaret, & ad posteros prorogaretur memoria, vulgareturque suis sumtibus litterarium pii officii monumentum. Quod vt in nomine VESTRO appareat, tanto minus, spero, dedignabimini, quo promptius dicentis consuluit ingenio pudori, & quo clementiore nutu

tu

tu erexistis verecundantem, atque ita confirmastis, vt quod pie facere destinauerat, perficere potuerit audacter, & cum applausu, & gratia audientium. Nec recusandi amplius potestatem VOBIS concedunt certantia vota publica, & plurium hominum, ciuium, exterorum, conuersa studia in iuuentutis VESTRAE curriculum, modumque institutorum, quibus, ad quam nati estis, spem, fortunamque prouehimini. Conscii, & cupidi salutis publicae ciues dudum interpretantur, exterique suspiciunt, & admirantur singulare munus NVMINIS patriae propitii, copiosam SERENISSIMAE DOMVS SAXONICAE ERNESTINAE sobolem: maxime autem venerantur SERENISSIMORVM PARENTVM, quae in ea recte instituenda gloriose excubat, curam, & prouidentiam singularem; gratulanturque impense, quod opportuni admodum, & idonei ILLIS contigerint sanctissimi propositi, consiliique posteritati profuturi administri, qui ad vsum, decusque nascendi fastigio dignum prouehere carissima PRINCIPALIS familiae pignora pro sapientia possunt, pro fide, & pietate volunt. Dederat propitius his terris DEVS SERENISSIMI PATRIS PATRIAE PROAVO beatissimo, IOANNI IV. DOROTHEAM ANHALTINAM, matrem plurium heroum, qui cladi superiorum temporum, qua Germania inuoluebatur, intercederent, & eluctatam recrearent, pacisque artibus ornarent: dedit & SERENISSIMO PATRIAE PATRI ANHALTINAM, SERENISSIMAM MAGDALENAM AVGVSTAM, quae opponendos sequentium temporum periculo, & rerum asperitati intercessuros non gigneret modo novos heroas; sed, vt tales euadere possent, sapientissime, & solertissime prouideret IPSA, excluderetque diligentissime, quae PRINCIPALIS sobolis primis tirociniis obstare solent, & turbant maxime, hebetantque penitus prouidenter caeterum, & curate constituta magisteria, adulationem videlicet, & sensum maternae indulgen-

dulgentiae: quae pro legitimae caritatis pignore, & indicio venditata perpetuum omnis educandae sobolis malum, iuventutis principum pestis est. Satis sane, & vulgo constat, DOMINICOS vtriusque sexus liberos curatiore disciplina contineri, custodiri que arctius, quam plebeiam in scholis pubem. Atque adeo dudum cordi est PRINCIPALI DOMINI ERNESTINAE recta, & religiosa DOMINICAE sobolis institutio, vt si peccetur in partem alterutram: quod facile contingit in rebus humanis; facilius in prole educanda, vbi non raro ratione potior affectus est: malit ILLA seueritate peccare, quam indulgentia, non temere rata, illam hac minus contrariam moribus imperantium; securamque magnitudinis suae, etiamsi submittat suos acriori bonae mentis culturae: dum SAXONICORVM PRINCIPVM fortuna a nullo periculo longius abest, quam humilitatis. Cui sanctissimo negotio recte administrando sicut SERENISSIMVS PATRIAE PATER non deesse passus est, quantiscunque impensis redimenda, subsidia, & adiumenta, maxime autem, qui haec dirigeret, spectatae sapientiae, & fidei virum: ita non defuit pii consilii successus, & instituti fructus optatus. Diuino munere donata indoles nascendi fastigio digna, & summae spei par, in prima aetate sapientissimo indulgentiae temperamento conseruata, cum adoluerent, & suae fortunae conscii esse coepissent PRINCIPES SERENISSIMI, prouocata ad studia rectissima, ad dignae summis principibus sapientiae, virtutis, & laudis decora, ornamenta, instrumenta: atque ad haec non deligenda solum, & delibanda pro libidine; sed amplectenda penitus, & persequenda strenue, incitata non auctoritate magis, quam SERENISSIMORVM PARENTVM exemplo: nec tam seueritate magisterii, quam assiduitate, fide, & prudentia magistrorum, ita effloruit, ac simul munita est, & confirmata institutis sanctioribus, vt inter externos spectari posset,

set,

set, & minus corrumpi. Et sane spectata est pene abhinc triennio, suspexeruntque, si famam etiam publicam interrogamus, GOTHANOS PRINCIPES, quotquot hi adspexerunt, populi exteri, veneratique sunt in ILLIS raram in illa aetate, rarissimam in iuuentutis principibus dotem, studii assiduitatem, & moris integritatem. Non formidanda est laudis invidia, nec obrectatio metuenda exprobrantium laudandi, vel adulandi vanitatem, si, quod vere dici potest, de GOTHANIS PRINCIPIBVS dicamus, quotquot terras lustrauerint, illustrasse admirandis virtutis, & industriae speciminibus, ac perpetuo frugalitatis documento. Fructus is est non recte solum, & prouidentissime procuratae institutionis: sed & votorum publicorum patriae totius, piorumque ciuium omnium, quibus adhuc in itineris apparatu omnia personabant templa, quibusque diuinis auspiciis impense commendata sunt in patriae praesidium, & dulce decus natae DOMINICAE familiae pignora, quamdiu inter exteros periclitata, & variis iactata sunt itineris molestiis. Quibus non frangi, virtus fuit aetate maior: quarum impatientia non detorqueri ad captandas illecebras, quas beatiore natali solo terrae cumulatissime offerunt, laus fuit maior, quam merentur, quibus aduersus mare naufragum, & infames scopulos, Acroceraunia, robur, & aes triplex circa pectus natura tribuit. Inter hos autem conuersos perpetuo ad recta, solida, & patriae, bonaeque, & eruditae mentis culturae, PRINCIPALISQUE decoris disciplinae profutura GOTHANOS PRINCIPES vt videre vix admirabilius visum est exteris: ita audire ciues nihil laetius, gratius, desideratiusque sibi visi sunt, quoties vel vulgatae publice actorum ephemerides, vel scriptae eorum litterae, quibus demigrationis societas mandata fuit, eius rei iniecerunt mentionem. Ita Gotha digressis MDCCXIX, Maii XXVII. cum
necef-

necessario lectissimorum virorum comitatu, & ante huius
 mensis finem Norinbergam aduenientibus, non vacauit illa
 viciniae intercapedo, illud exigui temporis interuallum a
 rebus agendis indoli, proposito, & vitae instituto consenta-
 neis. Bambergensis dioeceseos vicus nobilis, Pommersfelda,
 vt summi Germanorum praesulis tempestiuus secessus esse
 possit, belle & lautissime aedificata, & qui eam eruditione
 sua, & humanitate maxime ornat, REVERENDVS S. I. P.
 Louisanus, dum praeter pictas tabulas Rubeni, Raphaelis Vr-
 binatensis, Pauli Veronensis, Antonii de Deigh, Danielis Sei-
 delii, aliorumque celebriorum artificum operas ingeniosas
 spectandum exhibent, quicquid ad illustris, & florentissimae
 DOMVS SCHOENBORNIAE decus, & prorogandam ad
 posteritatem, qua nunc fruitur, gloriae memoriam hic col-
 ligitur, rarum, carumque: dum apud Erlangenses in pala-
 tio, a conditore CHRISTIANO cognominato, videndi da-
 tur occasio admiranda naturae, & artis opera: patuit, SE-
 RENISSIMOS GOTHANOS PRINCIPES ad spectandum
 oculos afferre eruditos, nec perfunctorie velle transmittere,
 quae scientiam possent augere, & accendere studium re-
 quirendi, peruestigandique nondum comperta. Tales, re-
 busque seriis, & pulcherrimis intentos cum deprehenderet
 vetusta sapientiae fama clara, cultusque Germanici custos,
 Norinbergensium ciuitas, vix dici potest, cum omni comi-
 tate excepisset vltimo Maii die aduentantes, quo coluerit stu-
 dio apud se versantes? quo applausu, & gratulatione profecu-
 ta fit altero Iunii die discedentes? Publico nomine datus est
 nobilissimus Ebnerus, index, comesque ad inspectandum ar-
 mamentarium, curiam, castellum, bibliothecam publicam,
 & musea, Braunianum, Sandrartianum, Hautisianum, quibus-
 que illa abundant, congregatas vndecunque naturae, Martis,
 & artis opes, & opera admiranda, eruditae vetustatis monu-
 menta,

menta, & suppellectilem humani cultus variam, singularis ingenii, mirique operis, & pretii maximi; atque inter ista praecipue AVGVSTALIA, quae nouis ROMANIS REGIBVS, & Germanorum imperatoribus solenni cerimonia inaugurandis adhibentur, ornamenta: quae ista ciuitas dudum custodit, & quoties opus est, non sine gloriosa ostentatione iuris, decorisque singularis, promit, conditque. Ad quae diligentius, & particulatim inspicienda dum veniunt SERENISSIMI PRINCIPES, superueniunt tres spectatissimorum reipublicae consiliariorum, Scheuerlinus, Imhofius, Holtzschucherus: quorum primus ipse singula visenda exhibet; sicut sacrorum antistitem, summe reuerendum Wulfererum, non piguit in publica, cuius praefectus est, bibliotheca scriptos manu codices copiosissimos, & rariora, quae tantorum principum cura, & studio digna visa sunt, monumenta particulatim praesentare. Discedentibus inde, & contendentibus ad longioris morae, & studiorum certorum sedem, nobilem Allobrogum ciuitatem, Aureliam olim, nunc Geneuam, transeuntibusque Keysersheimium, Augustam Vindelicorum, Ulmam, Scaphusium, Tigurum, Basileam, vicinumque, recens Gallicana solertia munitum, vicum, Hunningam, Salodurum, Bernam, Lausannam cordi fuit audire, videre, requirere in templis, curiis, propugnaculis, armamentariis, bibliothecis, museis publicis, priuatisque, ac officinis varii operis, nec non alienis, vel diuersis a patrio situ, vsu, cultuque montibus, collibus, aruis, pratis, hortis, aquaeductibus, fluminibus, stagnis, artificiis hydraulicis, non quae sensus oblectare, & vana voluptate tantisper, dum praesto sunt, possunt delinire; sed augere peritiam, confirmare rectum de rebus iudicium, atque hoc pacto vndecunque capeffere, vrgere, & exaggerare bonae, cultaeque mentis tantis principibus dignum habitum, & prudentiae olim reipublicae pre-

B

futu-

futurae apparatus, vsumque variarum naturalium, ciuili-
 lium, & militarium rerum, actu, & experimentis propriis, &
 exploratis consequendum. Cuius laudatissimae destinatio-
 nis adiutores, & ministros promptos, fidosque non deesse
 passa est SAXONICI nominis dignitas, & veneratio antiqua,
 atque consecuta peruagatam ERNESTINAE, & FRIDERI-
 CIANAE pietatis famam celebritas. Venerabundi ciuita-
 tum magistratus aduentantibus obuiam miserunt, qui nul-
 lum comitatis, & reuerentiae pignus, & indicium omitte-
 rent excipiendo, exceptosque desideratissime ducerent, co-
 mitarenturque ad apta instituto suo spectacula. Honoris
 causa nominandi videntur, caeterum, virtute & meritis sa-
 tis clari, qui istud, & hoc officium imponi sibi passi sunt, vel
 certatim susceperunt, Basileae, ex senatorio ordine Nico-
 laus Harderus, Ludouicus Bauhinus, Emanuel Falckner,
 Ioh. Henricus Gernler; ex academico Samuel Werenfelsius,
 Nicolaus Harscher, Iacobus Christophorus Iselius, & Theo-
 dorus Zuuingerus: apud Tigurense Scheuchzerus, & Hot-
 tingerus: apud Bernatenses Martinus Bogdam. Excurren-
 tibus ex vrbe Basilea *Hunningam* castelli praefectus, DO-
 MINVS de Robert, non deesse passus est, qui SERENISSIMIS
 PRINCIPIBUS discendi cupidis, & recognoscendi Gallicani in-
 genii, operisque munitiones satis celebratas, demonstraret
 vallorum, fossarum, aggerumque formam, & modum. Fe-
 stinantibus quamuis ad memoratam studiorum sedem, in tan-
 to aestu, & contentione lustrandorum locorum, & rerum co-
 gnoscendarum, non graue visum est, & fraudi sumtuosae pe-
 regrinationi, Augustae Vindelicorum aliquandiu quiescere,
 & per solennia PENTECOSTALIA dies agere feriatos, & sacris
 vacare sermonibus, coetibusque frequentandis, ratis ex au-
 tae, & paternae pietatis praescripto, & exemplo, sine propitio
 NYMINE, & munere SPIRITVS SANCTI, iustis, curatisque con-
 ciliato

ciliato precibus nihil rite, & prouidenter se moliri, nec optatos inceptorum suorum sperare posse successus. Qui certe fatis feliciter sunt consecuti, dum vnus mensis spatio totius illius tractus ciuitates nobiliores sine offensione, vel singulari incommodo sunt emensi, perfeceruntque destinata ex voto, data simul, conciliataque occasione curiosioribus comitibus, maxime reuerendo Huhnio, vtendi fauore, & opera litteratissimorum virorum, & quae in Gothana bibliotheca palatina adhuc desiderantur, rariora monumenta, & reconditae litteraturae supellectilem inuestigandi in istarum ciuitatum bibliothecis: cuius notae plurima cum primis typographiae speciminibus, editis MDCCC LIX. Basileae, a doctissimo Iselio SERENISSIMIS PRINCIPIBUS, comitibusque demonstrata esse, gratus ille praedicat. Adeo palam factum est, pia studia non aspernatos principes sapienter, & gentilitio splendori conuenienter versari posse inter externos. Patuit magis sensus ille, animusque SERENISSIMORVM PRINCIPVM per longiorem illam, quam Allobrogum Aurelia praebuit, moram, & per quatuor mensium interuallum, quo apud Geneuenses sunt versati, vtpote a quibus, cum XXV. IUNII aduenissent, ante XXIV. OCTOBRIS non discesserunt. Non modo necessaria corporis, linguarum, artium liberalium, & litteraturae humanioris exercitia impigre hic vrgent, vacantque magistris clarissimis, Terrasio, equestris artis, Fioto, antea Sorbonico doctore, Gallicae, Caminadae, Italicae linguae, Ialleberto, mathematicum, Mauricio historiarum; sed patientes etiam aures praebent tam sui patrii, quam Heluetici instituti, confessionisque professoribus, publicisque doctoribus sanctioris litteraturae, Picteto, Turretino, Legero, paulo ante laudato Mauricio, Vialo, Galatino, siue de cathedris, siue de rostris sacris, vel Germanice, vel Gallice, vel Italice perorarent. Tales tantorum principum mores, & studia Geneuensibus du-

dum rectorum studiorum, & religiosioris disciplinae fautori-
 bus non obscuris, & aestimatoribus summis adeo probata
 sunt, vt, quod in aduentu honestando eorum famae dederant,
 & splendori gentilitio, cognitis postea, & spectatis darent me-
 ritis in habitu decorando: scilicet, sicut senior reipublicae syn-
 dicus, Tronchinus, cum consiliario du Four publico nomine
 exceperat aduentantes, ita abeuntes omni prosequi honore
 publice iussus est; ipsique SERENISSIMI PRINCIPES cum omni-
 bus comitibus, satellitibusque in curiam ciuitatis inuitati sunt
 paullo ante discessum, exceptique magnifico, splendidoque
 conuiuii apparatus, & nulla non honoris testificatione: quae
 vt publice, & per vniuersae ditionis tractum notesceret, ad-
 hibitus est fragor catapultarius, & ter repetitus. Tot tantis-
 que amoris, honorisque documentis cumulati Gothani PRIN-
 CIPES noluerunt a Geneuensibus discedere ingrati, & parum
 memores tam illustris, & effuse testati in se officii; circum-
 spectisque rationibus omnibus, quibus palam, & diu gratos
 se praestarent, consulere coetui suo, patrioque sacrorum insti-
 tuto apud Geneuenses addicto clementissime voluerunt; scri-
 ptisque ea de re ad SERENISSIMUM PARENTEM, quem rei
 EVANGELICAE amplificandae apud exteros, in loco tam illu-
 stri, non defuturum confidebant, litteris rogarunt, impetra-
 runtque, vt idoneus semper e patria sua Geneuensi Luthe-
 ranorum coetui contingeret antistes. Nec talis diu hic quae-
 rendus fuit, cum praesto esset ingenio, doctrina, & vitae pro-
 posito commendatissimus Koethenius, qui protinus ad or-
 nandam istam spartam Geneuam SERENISSIMI PATRIS PA-
 TRIAE nostri prouidentia, & clementia missus est, & auctus
 stipendio liberali. Debebunt Geneuenses Lutherani deside-
 ratissimis hospitibus suis, SERENISSIMIS PRINCIPIBUS GOTHA-
 NIS, quod sacrorum suorum administer commodus deesse
 non possit in posterum. Hoc pacto in aditu longioris pere-
 grina-

grinationis praeparatis, & aliquo pie, & solerter agendi usu obfirmatis ad agendum caute, & prudenter extra patriam, munitisque aduersus corruptelas Transalpinas facilius contingere potuit, quod non adeo multis principum filiis peregrinantibus solenne est, in iuuentute peregrinari, & non corrumpi. Cum prouisum esset, deliberatumque Romae, & Lutetiae Parisiorum discendi causa longius morari, in petendis illis studiorum sedibus ea itineris habita est ratio, ut interiecta, & vicina loca non obirentur perfunctorie; sed lustrarentur impensius omnia, & vndecunque captarentur scientiae augendae adminicula, & tantis PRINCIPIBVS dignae prudentiae subsidia. Ideo relicta prima studiorum sede, Geneua, Italiam ingressuri SERENISSIMI PRINCIPES, quamuis ad alteram contenderent, transfirentque, quanta possent, festinatione Cenisia Cottiarum Alpium iuga, Camberium, & Augustam Taurinorum: quam redeuntes ex Italia inspecturi erant diligentius; Mediolani tamen, quo pridie solennium S. Caroli Borromei; qui hic colitur impensius: III. videlicet NOVEMBRIS veniunt, in alterum morantur annum, nec ante IX. IANUARIJ MDCCXIX. inde discedunt. Quod ne facere dubitarent, praeter loci dignitatem antiquam, utpote clarissimi per plura secula Lombardici regni domicilii, suavit, inuitavitque singularis humanitas praefectorum, supremi prouinciae, SERENISSIMI PRINCIPIS de LOEBENSTEIN, & castelli, ILLVSTRIS COLMENERO, nec non praecipuorum illius tractus procerum, VICECOMITVM, aliorumque exquisita, & testatissima studia in hospites desideratissimos, SERENISSIMOS PRINCIPES GOTHANOS; nec minus rerum spectacula auxerunt ipsius supremi praefecti, qui XXVI. DECEMBRIS decessit, exequiae, eiusdem mensis XXX. celebratae. Interea diligentissime inspectum, lustratum, & excussum est, quicquid in vrbe, & vicinia, in palatiis publicis, priuatisque,

in castello, & propugnaculis, in aedibus sacris, & ciuilibus, in basilica ECCLESIAE CATHEDRALIS: quae orbis terrarum admirationem in se conuertit: in templis reliquis: quorum octoginta & vnum numerantur: in veterum monumentis: inter quae Ambrosiana rudera memorabilia sunt: in bibliothecis, & museis splendidum, magnificum, rarum, festiuum, & iucundum, amoenumque est. Admiranda maxime visa sunt profecta ab optimorum artificum manu, & solertia signa, & tabulae pictae in palatiis ILLVSTRISSIMORVM comitum, Castelbarci, Lucini, Pallauicini, Marchionis Airolidi: deprehensa in bibliotheca Ambrosiana MSta, & inter haec Iosephi codex, arborum corticibus inscriptus, & Leonardus Vincii opus mathematicum, redemptum numis aureis Ludouicianis maioribus ter mille, siue tricies mille imperialibus: Septaliani musei deliciae singulares: ipsius noui patroni Mediolanensium: qui vt propter merita a Clemente VIII. superiore seculo incipiente, referretur inter sanctos coelites, illi facilius impetrarunt, quam S. I. patres, eundem honorem suo auctori, & ordlnis conditori tunc frustra expectentes: S. videlicet Caroli Borromei statua aenea sexaginta cubitorum, imposita stylobatae cubitorum triginta, editoque monti: ac ita dictae Borromeae insulae, tria nimirum palatia, quibus lacus Verbani, vulgo *Maggiore*, sinus occupatur, splendidissime aedificatae, & regalis opulentiae apparatu, hortisque vt pretiosissimis, ita amoenisissimis ornatae: quorum primum vulgo *Isola bella*, alterum *Isola Madre*, postremum *Isola de pescatori* appellatur: nec non sacrarium suburbanum praecipuum, Carthusianorum in Ticinensi tractu, primi Mediolanensium ducis, Ioannis Galeatii Vicecomitis, sumtibus extructum coenobium, refertumque omnis generis, ad vsum, decusque pertinentibus, monumentis, & instrumentis exquisitissimis. Accesit inter spectacula publi-

ca ceremonia, qua viro sacerdoti, Ioanni Baptistae Berengario, Nicea oriundo, ordinis honor, & dignitatis gradus ab archiepiscopo abrogatus est. In his vrbis, regionisque deliciis, ornamentisque demonstrandis, ac aperiendis interioribus castelli propugnaculis, & subterraneis munitionibus, quae vix aliis patent, suam praecipue operam versari voluit, qui apud Mediolanenses chiliarchae munere, & honore fungitur, eques Thuringicus, ex suburbani Gothae vici, Eberstedt, dynastis oriundus, generosus DOMINVS Ianus, vtpote qui SERENISSIMIS PRINCIPIBUS GOTHANIS, filiis dominicis, adesse, eosque opera, & studio adiuuare impenso, quamdiu in isto Italiae tractu versarentur, sui officii esse putauit: quod illi probarunt, praedicaruntque clementissime. Mediolano digressos IX. Ianuarii. CIO IO CC XIX. exceperunt eiusdem ditionis loca, Laus Pompeia, vulgo *Lodi*, Piceleo, vulgo *Picighetone*, ex ruinis Fori Iutuntorum instauratum oppidum, & Cremona. Quae cursim contemplati XI. Ianuarii in nobilem, & Roma antiquiorem Italiae urbem, Mantuam concesserunt: cuius praefectus, SERENISSIMVS HASSORVM PRINCEPS, PHILIPPVS, cum eundem auum maternum haberet, quem paternum post fata venerantur SERENISSIMI GOTHANI PRINCIPES, ERNESTVM videlicet PIVM, desideratissimos hos suos propinquos e sinu, & complexu suo, post cumulata honoris, & beneuolentiae in eos indicia, tertio demum die, XIV. Ianuarii, quamuis festinantes, per Veronam, amphitheatro claram, & Vincentiam, ad salutandam nobilem litterarum, & liberalium artium officinam, Patauium, dimisit. Retinuisset ipsos SERENISSIMOS PRINCIPES, comitesque curiosiores clarissima haec studiorum sedes diutius, vberiusque exfatiaffet visendarum rerum pulcherrimarum, & summorum ingeniorum noscendorum varietas, nisi tempestiua, quae Venetiis quotannis agitantur, procerum Europae comitia

mitia

mitia huc festinare coegissent. Sicut liberae Graeciae ciuitates sub Olympicorum, aliorumque ludorum nomine seriis, & necessariis consultationibus aptos conuentus potuerunt instituire, & clam agitare ad tutelam patriae pertinentia, dum palam luditur: ita dudum proceres Europae, ad Veneta bacchanalia confluentes, haec simulare, & Curios se praestare potuerunt, & sine offensione dignitatis, solennibusque publicorum negotiorum impedimentis, superstitioso ambitu, & curatiore, quam legitima comitia poscunt, cerimoniarum & rituum custodia, destinata perficere, publicis, priuatisque vsibus conuenientia agitare, & obtinere. Ad haec comitia Veneta cum SERENISSIMI PRINCIPES XIX. Ianuarii venissent, ab ILLUSTRISSIMIS comitibus ibi versantibus, legato Caesareo, COLOREDO, & summo rei militaris Venetorum praefecto, SCHVLENBVRGIO, omni honore, & comitate sunt excepti; naetique occasionem explorandi istius instituti solennia omnia, noscendi plures Europae proceres, contemplandi opulentissimae vrbs opportunitates, ornamenta, & cimelia, lustrandique vicinas insulas, maxime claram Iudaeorum, & acatholicorum sepulchris, *Lido* dictam, nec non Muran. Inter haec spectacula transmissa est reliqua Ianuarii, & maior Februarii pars: cuius XXII. die iter Romam dirigere coeperunt, absolueruntque X. Martii; peragratis interim, & diligentissime lustratis quibusdam nobilioribus interualli istius Italici vrbus, Ferrara, Bononia, Fauentia, Catholica: quam quidam veterum desideratum, nec a Cluerio inuentum Crustumium credunt: Pisauero, Senogallia, Laureto, Recineto, Macerata, Tolentino, Puluerino, Colfiorito, Fulginio, Pesignano, Spoleto, Interamnia, vulgo *Terni*, Narnia, Ocriculo, Ariniano, Castronouo, curatiusque inspectis Lauretanis cimeliis, horologio Maceratae, singulis horis duodecim apostolos repraesentante, & cataractis Ternianis. Or-
bis

bis olim, vrbium certe adhuc, caput Roma, destinata SERENISSIMIS PRINCIPIBUS altera studiorum sedes, eos diutius morata est, tres videlicet integros menses: vbi oculis vsurpare poterant, quae dudum audientibus, legentibusue visa fuerant admiranda. Nec deesse poterant commodi rerum hic cognoscendarum duces, & autores, ex quo, qui SERENISSIMIS PRINCIPIBUS & studiorum, & itineris prouidenter instituen- di dux, & autor praecipuus fuerat, summe reuerendus CYPRIANVS, cum doctissimis, qui Romae florent, viris litteraria commercia, testata satis Romae etiam editis monumentis, habuerat, potuitque circumspicere, & deligere, qui istis rebus consulere, & curare possent, vt Romanum studiorum curriculum non sine sperato fructu, successuque obiretur. Nec recusauit commendatam hanc operam suscipere insignis litterator, quem agitatum cum Montfauconio certamen erudit- is notum reddidit, clarissimus Ficaroni, clarior in posterum, si scriptiones eruditissimae, in quibus singularis eius indu- stria desudauit, fuerint publicatae. Huius consilio, opera, & fide magistra factum est, vt SERENISSIMI PRINCIPES in vrbe, & vicinia admiranda omnia viderent, diiudicarentque rectius, quam fieri solet a plerisque peregrinantibus. Ita non facile latuit, quicquid in vrbe dignum est contempla- tione, in Capitolio, Amphitheatro, arcubus triumphalibus, statuis: quarum duodecies mille numerantur: columnis, qua- rum quater mille dicuntur superesse: Petri basilica, eiusque sacellis subterraneis, palatiis pontificiis in Vaticano, & mon- te Caballo, nec non Farnesiano, Pamphiliano, Gualtierino, Chigiano, Borghesiano, Barbariniano, Iustiniano, Altieri- no, Ludouiciano, Ruspiliano, Pallauiciniano, Ginettino an- tea, nunc Lancelottiano; vt & museis, maxime Kircheria- no, a S. I. P. Bonani descripto, bibliothecisque notae melioris: quae in Vaticano, & supra Mineruam, nec non in Cardinali-

C. um,

um, Imperialis, & Gualtieri, palatiis visuntur. Ibidem curiosius obseruata sunt rituum & cerimoniarum solennia, pompa equestris, qua summus pontifex ad Mineruae basilicam deducitur, sacra ANNUNCIATIONI, quae D. VIRGINI contigit, VIRIDIALIA, XIII. PEREGRINORVM pediluuium, & epulatio: cui summus pontifex ipse administri nomine, & specie adest: nec non pronunciata ex castello S. Angeli cum fragoribus catapultariis anathemata: qui in sacello pontificio in die palmarum ramorum consecrandorum celebratur ritus, in festo corporis Christi, quemadmodum summus pontifex appareat in coetu, & frequentia? quomodo epuletur cum Cardinalibus, excipiat legatos Caesareos, versetur in curia cum Cardinalibus? quae conclauium, eius praefertim, in quo pontifices eliguntur, sit forma? quae ratio funerum Cardinalium, & principum: quae tunc spectari poterunt, cum Cardinalis Spinolae, & principis Bauarici exequiae celebrarentur. Quibus locis solennibus, actibusque vt propius adesse SERENISSIMI PRINCIPES GOTHANI possent salua dignitate gentilitia, suffecit illis, quem vere vsurpabant, sumtus ab vna paternae ditionis dynastia, COMITVM TONNENSIVM titulus. Quales constanter se ferentibus non defuerunt tamen singularia studia, quibus prae aliis illustribus aduenis honestarentur, legati Caesarei, & postea proregis Neapolitani, ILLVSTRISSIMI comitis Gallasii, Cardinalium, Gualtieri, & Schrotenbachii, aliorumque curiae Romanae procerum. Inter haec dum laudato Ficaroni, rerum antiquarum, & Coffinio, Italicae linguae magistro vacant, nec temere vllam discendi opportunitatem negligunt, non praetermittenda tamen fuerunt, quae suburbana, & vicina dudum celebrata loca, Tusculum, Tibur, & Neapolitanus tractus rerum pulchrarum, & natura, cultuque admirandarum offerunt spectacula. Petentes XXI. Aprilis Tusculum, quod hodie

hodie Frescati appellatur, recreant, detinentque spectandae belle, splendideque aedificatae villae Luculli, Ludouiciana, Pamphiliana, Beluedere, & Borghesiana: quae il monte Dracone vulgo appellatur: cum hydraulico miri operis apparatu. Dum xxvii. Aprilis Tibur, quod hodie Tiuoli appellatur, inuitat, obuium in itinere mirabilem cum insulis natantibus contemplantur lacum: cuius generis naturae miracula copiosius offert ager Neapolitanus. Ad quem perlustrandum cum iv. Maii iter ingressi essent, vi. eius mensis Neapoli a prorege, ILLVSTRISSIMO comite Thau- nio, singulari honoris, comitatusque testificatione excipiun- tur, fruunturque desideratissimo spectaculo agminum Cae- sareorum, nauibus imponendorum, & in Siciliam transue- hendorum, atque occasione noscendi plures summae digni- tatis, PRINCIPALISQUE originis, belli duces, ipsumque su- premum Anglicanae classis praefectum, successibus florentis- simum, Bingium. Contemplati ibidem catacumbam Pu- teolos contenderunt, obuiaque mirati sunt antiquorum mo- numentorum rudera, specum caninum, antrum Sibyllinum, montes sulphureos, thermas. Vesuuii autem montis incen- dia quamuis quotidie ex ipsa Neapolitana vrbe spectari pos- sent, cordi tamen fuit xvii. Maii eadem intueri propius, & oculis vrsurpare, curatiusque excutere, quae *terrae laboris*: quod regionis istius tractui nomen est: officinae interiores moliantur, quisque laborantis, & contrariis elementis con- flictatae naturae foetus sit? Inde Romam xxii. redeunti- bus per sinum Caietanum non praetermissa est petra cum interiore sacello, quae Christo patiente rupta celebratur. Ro- mae autem cum ad x. Iunii ita versati essent SERENISSI- MI PRINCIPES, vt indolem, & studia summis probassent proceribus, horum, maxime eminentissimi Cardinalis Gual- tieri, suffragatione, & commendatione aliis Italicis proceri- bus,

bus, virtutis, & sapientiae fama clarioribus, apud Senenses Marchioni Cenini, Florentiae, Marchioni Ridolfi, Bononiae Marchioni Angelelli, Mutinae Comiti Boscetti, tanquam de manu in manum traditi sunt, horumque autoritate doctissimorum virorum, qui in Italia reperiuntur, nec non qui bibliothecis, museis, & numophylaciis praesunt, voluntates ita sunt conciliatae Gothanis PRINCIPIBVS, ita prouocata ad hos adiuuandos, ornandosque studia, ita conuersa ad deliniendam discendi cupiditatem, quam in tantis PRINCIPIBVS admirati sunt, opera, & industria, vt emetiendus reliqua aestate Italiae tractus singulari cum fructu potuerit transiri; atque obuia fuerint apud Senenses: quo xii. Iunii concesserunt, inueneruntque pro relicto Romae desideratissimo Ficaroni eruditae antiquitatis, nouitatisque curiosae promumcondum, D Battistellium: in Hetruriae portu, vulgo *Liorno*, & apud Pisanos: ad quos xv. Iunii venerunt: Lucae, & apud Florentinos: quos xix. Iunii salutarunt; atque in cultissima huius vicinia, nec non Bononiae: quae eos ad vi. Iulii detinuit: apud Mutinenses, Parmensesque: inter quos a ix. Iulii ad x. morati sunt: apud Placentinos, & Genuenses: ad quos xiv. Iulii diuerterunt: nec non Augustae Taurinorum, quae xxii. Iulii salutata per duos, & quod excurrit, menses studiorum, & exercitiorum illis sedem praebuit, terminusque fuit absoluti Italici itineris maxime opportunus: quae alios omnes, quamuis curiosos, sed minus commendatos desideratos, expectatosque, quam sui propositi, & exempli fama, & publica approbatio Gothanos PRINCIPES reddiderat, fefellissent; fuissentque praetereunda, etiamsi studio omni, & impensa industria expetita, & quaesita, tanquam thesauri reconditi. Serenissimis autem PRINCIPIBVS nostris cum summorum, ad quos diuertebant, PRINCIPVM vtriusque sexus, REGISQUE SARDINIAE: qui in Italici itineris

neris

neris sine salutatus est: singularis fauor accederet, dignitate originis non magis, quam virtutis fama conciliatus, & praesentia ipsa, probique moris documento non parum auctus, nihil in Italiae deliciis publice extantibus tam diffusum, & distractum, nihil in cimeliis tam reconditum, in apparatu literario tam rarum, in artium officinis tam curiosum, in munitionibus tam clandestinum fuit, quod illis non repraesentaret, aperiret, demonstraretque deuincta memoratis artibus procerum gratia, & administratorum fides: quos non piguit eos deducere ad interiora, arcana recludere omnia, & notare distincte, a cuiuscunque artificis manu profecta sint suspensa in spectaculum signa, & tabulae? quibusque indiciis notescat opera, manusque Hannibalis Coraggi, Tirini, Guidonis Rheni, Titiani, Paruggi, Iulii Romani, Buonarotae, Leonardi dal Vinci, Tindoretti, Crispi, Correggii, Parmigiani, Carpi, Nicolai Abbatis, Parmegenini, Passani, Albani, Guercini, Dominichini, Procaccini, Caroli Maratti, Scedoni, Lucae Iordanis, Petri Peruggini, Francae, Alberti Dureri, Leonelli Spadae, Fiamingi, Fantici, & supra memoratorum nobiliorum pictorum? Nec graue fuit eminentissimo Cardinali, Legato Bononiensi, Cusani, procurare, vt a SERENISSIMIS PRINCIPIBUS GOTHANIS non penitus solum externa inspectarentur, quae Bononiae visuntur, monumenta publica, & palatia vetustatis, pretii, & operis singularis, templum videlicet amplissimum S. Patronii, cum stabulis omnibus, primicerii, decani, praepositi, prioris, archipresbyteri, xx. canonicorum, xiv. mansionariorum, xx. capellanorum l. clericorum xl. musicorum: templum S. Dominici cum huius, & Hentii memorabili monumento: templum S. Saluatoris cum MSto pro Esdrae autographo venditato: templum S. Michaelis in Busco cum coenobio vetustissimo: quod ccc lxxvii. conditum memora-

tur: templa S. Francisci, Petri, Pauli, Bartholomaei; & hoc cum turre pendente, vulgo *Garisenda* appellata; sed interiores etiam curiae PALATII MAIORIS, & administratorum ordines, dignitatisque nomina, nimirum auditores, iudices Antiani, consules, secretarii, scribae, archiuarii, notarii, nec non vniuersum MARSILIANVM INSTITVTVM cum officinis artium omnium, quae ad ornanda pacis, bellique tempora pertinent, apparatu copioso, & admirando abundantibus, vt & bibliotheca, referta Turcarum, & Arabum MStis codicibus: quos ipse totius instituti autor, & conditor, ILLVSTRISSIMVS MARSIGLI, bello oppressis possessoribus eripuit, cum inter duces, & supremos praefectos militaret. Nec Parmensium litteratorum eos fugit insignis industria in recensendo numorum, & librorum apparatu, spectata publicatis XXI. maioris formae voluminibus, XIV. rei litterariae, VII. numariae describendae impensis. Augustae autem Taurinorum, cum intercederet clarissimi belli ducis, Rhebinderi, studium in SERENISSIMOS PRINCIPES Gothanos singulare, ita conciliata illis est regia familia, familiarisque vsus facta est potestas, vt, sicut academia scientiae, ita regia aula imperatoriae prudentiae schola esse potuerit. Neque enim in tot, tantisque rerum, & fortunae vicissitudinibus, quae in potentissimi SARDINIAE regis aetatem inciderunt: quae ipsum potentissimarum Europae reginarum patrem, & territorium EIVS bellorum sedem fecerant: exercitus, eruditusque magis ad omnem virtutis, & artis imperatoriae laudem hoc principe potest cogitari; nec principibus iuuentutis contingere magister idoneus magis, & opportunus. Itaque NOSTRIS nihil optabilius esse potuit, quam in alterum mensem versari in ista regia sede, regiae familiae adesse frequentes, & inuitari ad epulandum, & venandum cum rege, vtpote vbi omni honore, & discendi summa oppor-
tuni-

tunitate ornati, cumulatique sunt. Tanto autem magistro quam probati alumni visi fuerint SERENISSIMI PRINCIPES Gothani? quam desiderati in regia vrbe academici? quam grati domui regiae hospites? adparuit sub diceffum. Sicut fummis militiae praefectis, laudatō *Rehbinderō*, *Schulenburgio*, & ILLVSTRISSIMO GVBERNATORI, comiti *de la Rocca* negotium datum fuit, eos comitandi, siue interiora castelli munimenta inspicere, & alias vrbanas delicias perlustrare, siue Riuolium, & in suburbanos secessus regios alios voluerint diuertere: ita cum xxix. Sept. omni honore, & fauore regio cumulati discederent, sedecim regum ministri Auilianam, ad coenam lautissime praeparandam, missi sunt, qua desideratissimi hospites cum comitatu suo exciperentur; Susamque postridie transeuntes e castello *la Prunette* dicto catapultarii fragores honestarunt ingressos, & repetiti sunt, cum lustratis munitionibus discederent. Relicta tandem Italia, tam feliciter, quam curiose peragrata, illa studiorum sedes, quae secessui longissimo destinata fuerat, Lutetia Parisiorum, ita petebatur, vt non segniter, & incuriose quae transeunda essent loca, obirentur, praecipue Lugdunum: quod viii. Octobris auspiciousime sunt ingressi superatis Cenisii montis iugis, Monmeliano, Camberio, Echelle; & inde non perfunctorie perlustrato S. Brunonis coenobio, quod vulgo *La grande Chartreuse* appellatur, eiusque MAGNO PATRE, reuerendo Montchauffonio, diligenter salutato, antequam per Pontem Bellouicinum, siue veterum Labisconem, ad Lugdunensium urbem peruenerunt. Ampla haec, & variis vetustatis, & recentissimi cultus documentis veneranda vrbs diutius, & hebdomadam integram morata est SERENISSIMOS PRINCIPES, intentos contemplandis publicis, quibus illa ciuitas abundat, monumentis, excutiendisque templo S. Ioannis cum memorabili horologio, coenobiis,

biis, & religiosorum collegiis, bibliothecisque, maxime S. I. quam archiepiscopus, Camillus de Neufuille, luculenta accessione reddidit copiosissimam; nec non palatiis publicis, nimirum curiae: quam ornat superstes Claudii tabula aenea, cuius Lugdunensibus senatorii ordinis Romani ius tribuens: domui caritatis, ad forum Ludouicianum: quod non ita pridem ex Bella curia, pristino nomine, factum est, cum aenea Ludouici XIV. statua hic collocaretur: satis splendide aedificatae; ut & granario amplissimo mercatorum Germanicorum. Inde xv. Octobris digressi Rhodumnam ad Ligirim, Molinas, Niuernum, Conadam, Montargium, & Fontem Bellaqueum, vulgo *Roane, Moulins, Neuers, Cosne, Montargis, Fontainebleau* transeuntes inspectant, antequam saluant Parisios. Hos ingressi SERENISSIMI PRINCIPES XXI. OCTOBRIS CIO IO CC XIX. ante ix. Augusti CIO IO CC XX. non reliquerunt. Hospitium praebuit in suburbio S. Germani conductum diuersorium singulare, vulgo *l'Hotel de Bourgogne* appellatum, situmque e regione palatii Luxenburgici, in platea Taurudunensi, vulgo *la rue de Tournon*. Praesto sunt celebriores magistri linguae Gallicae, *supremi senatus* aduocatus Lancifer, Brice, Leopold; & artis equestris, Sandeuil: qui, quamprimum REX a SERENISSIMIS PRINCIPIBUS esset salutatus: quod prima vice xxix. Octobris contigit: visitatique essent, post salutatam SERENISSIMI DVCIS AVRELIANENSIS, tantisper imperantis, domum, regiae profapiae, potentioresque regni proceres: quod paullo post factum est: studiis suis, & opera solertissima vacua a necessariis officiis, literariis, & exercitationibus aliis EORVM tempora occupent, & distringant, ut & hic, sicut in Italicis secessibus, appareat, sic institutos, animatosque GOTHANOS PRINCIPES, ut studia rectiora pertinacissime ament, ac vbiuis pro ludicris seria, pro vanis solida deligant, & persequantur, nec ab his laboribus,

boribus,

boribus, & obiectis apud exteros difficultatibus, itinerisque molestiis vllis se patiantur deterreri, vel illecebrarum, & lenociniorum peregrinorum infidiis auferri in transfuersum: quae subinde peregrinantibus optime institutis fraudi esse solent, & euertere virtutis, laudisque curriculum prouidentissime constitutum. Procul istam mentem, moremque esse a peregrinantibus PRINCIPIBUS GOTHANIS, spectatum est maxime vltimo hoc anno, in praecipuo orbis terrarum theatro, in publica luce, sub conspectu, & iudicio tot procerum, tot exterorum, legatorumque, qui Parisiis solent ex diuersis nationibus confluere; nec minus in celebrioribus vrbibus prouinciarum Gallicanarum, quas SERENISSIMI PRINCIPES emensi sunt: quos in perpetuo praeclararum rerum actu, & pulcherrimorum studiorum agitatione viderunt, non solum quo ex Parisiensi secessu diuerterunt, frequentata ab exteris vicina Lutetiae palatia, & castella, Versaliae, Trianon, Marly, S. Cloud, Meudon, Vincennae, Escouen, Chantillacum, Liancourt, sepulchris regiis, & thesauro insigne, ac iusto volumine Felibieni celebratum S. Dionysii fanum, nec non Seaux, la Meut, & alia ad Gallicani decoris, & solertiae ostentationem exculpta loca; sed post discessum ex agro Parisiensi Augusti x. Fons Bellaqueus, xii. Aureliae, xvi. La ferté, xvii. Castrum nouum, xix. Beaugency, xx. Blesae, vulgo Blois, vicinumque regium palatium Chambord, xxii. Caesarodunum, siue Martinopolis, vulgo Tours, xxvi. Chapelle blanche, xxvii. Salmurum, xxix. Richelieu, xxx. Andegauum, vulgo Angers: Septemb. vi. Nannetes, xiv. Rupella, vulgo Rochelle, xvii. Rea, insula, & castellum, Fort de la Pret dictum, xviii. Rupifortium, vulgo Rochefort, xx. Santones, xxii. Blauia, vulgo Blaye, xxv. Burdegala: Octobris iii. Tolosa, vii. Narbo, x. Mons Pessulanus, vulgo *Montpellier*, xii. Nemausus, vulgo *Nismes*, xiii.

D

post

post praetermissum Pontem Gardonis Pons S. Spiritus, xiv. Vienna, xvi. Lugdunum, xxviii. Diuio, vulgo *Dijon*: Nouembris i. Vesontio, vulgo *Besançon*, v. Befortium, vi. Rubiacum, vii. Nouum Brisacum, viii. Argentoratum; priusquam eos in Germaniam, patriamque reduces xix. Heidelbergam, xx. Darmstadtium, & Francofurtum, xxii. Isenacum, xxix. Gotha excepit. Non piguit PRINCIPES SERENISSIMOS in peragrandis istis vrbibus omnibus circumspicere, contempleri, & requirere studiosissime locorum situm, naturae opes, dotesque, populorum mores, ciuitatum instituta: cultus antiqui, & Romanae vetustatis vestigia, rudera, & reliquias, pontes, arcus, porticus, & amphitheatra; recentis solertiae specimina, & documenta illustria in templis, palatiis, munitionibus: in peruestiganda, & conseruanda supellectile antiquaria: in excolenda re litteraria, militari, rustica, nautica, in fabrefaciendis operis mechanicis, in artium experimentis tentandis, in comparando vario apparatu rerum ad humanum cultum, vsum, decusque pertinentium. Quibus moribus non minus, quam gentilitiae dignitatis, & domesticae laudis fama conciliati summi regni proceres, praefulesque, hospites, & legati, ac inter hos Ruforum monarchae minister, antea SERENISSIMI PATRIS PATRIAE consiliarius, & legatus, ILLUSTRIS DOMINVS de SCHLEVNITZ, non defuerunt, quibuscunque rebus posset, adiuuando SERENISSIMORVM PRINCIPVM instituto, studiisque expediendis; praefectisque prouinciarum eadem vbiuis ornanda, & honestanda diligentissime commendarunt. Ita non Parisiis solum; sed per Gallias vniuersas SERENISSIMIS GOTHANIS PRINCIPIBVS patuere, exposita, & repraesentata sunt recondita, pretiosa, & curiosa omnia. Isto pacto NOSTRIS SERENISSIMIS PRINCIPIBVS, comitibusque, non sine singulari fructu, studiorum successu,

&

& patriae emolumento transmissus est inter Gallos annus peregrinationis vltimus. Etenim explorata, & perspecta sunt nationis, procerum, ciuium, exterorumque, hospitem, & legatorum plurium, qui ibi solent degere, ingenia, studia, morum, rituumque solennia, negotia, commercia, certamina litteraria, & ecclesiastica: nec obscura manserunt regni amplissimi, & potentissimi commoda, praesidia, & ornamenta; nec pro illorum temporum ratione, in tanta rerum, & commerciorum conuersione, occulta esse potuerunt vulnera, damna, & incommoda, quibus proceres, clerici, populusque sunt conflictati. Dum nomine, consiliisque, & destinationibus magnus ille Ludouicus XIV. sub imperium orbem terrarum cogere, & rei Christianae modum dare, & formam instituerat, quae illi religiosorum ordini, cuius studio, & opera utebatur, destinationique, & impotentiae suae conueniens videbatur, dilapidatae sunt ad subsidia, & adiumenta tantae molis instituti quaerenda, & vndecunque, quocumque pretio, redimenda tanti regni opes, aurumque, & argentum dimittendum fuit ad externos; ac, dum inter hos liberalissime spargitur Ludouicus aureus, & argenteus, chartae in Galliis pro numo valent, & tantisper tantae destinationis, imperiique vim, fidemque male sustinent. Periculo autem, & ruinae regni impendenti dum circumspiciuntur remedia: quod contingere solet in rebus humanis: ipso morbo acriora tentantur. Id actum est, vt famoso actorum nomine aureus, argenteusque Ludouicus reuocaretur, & repeteretur ab exteris, inter quos temere sparsus erat, & extraheretur ex occultis opulentorum thesauris; fuitque, qui sollicitanda ditescendi cupiditate efficeret, vt pro reddendo, & restituendo in regiam, procerumque potestatem auro, & argento, spe lucri maximi, chartae signatae acciperentur, atque hae tantisper valerent pro numis. Quae res cum versantibus in Galliis SERENISSIMIS

D 2

PRIN-

PRINCIPIBUS nostris ageretur, memorabili ILLI rerum, & commerciorum commutationi, & perturbationi interfuerunt, qualis vix audita est vnquam. Ac dum, destinatae monarchiae apta, noua instituta religiosa, quae pro verbo prophetico, & apostolico, sicut pro aere chartas, valere iussisset LVDOVICVS ille magnus, ac ferro, & igne coegisset, tanta autoritate sublata, certatim oppugnantur, & cum ordine, eorum architecto, exploduntur, contrariaque placitis nouis, & recens constitutis quantacunque autoritate, iudicia totius ecclesiae CHRISTIANAE iudicio, siue concilio, submittantur: facile intelligitur, quam in tanto animorum motu, & inter acerrima doctissimorum virorum certamina nudari oportuerit interiorem rei ecclesiasticae conditionem, & quam potuerit confirmari rectum de rebus diuinis iudicium, SERENISSIMIS PRINCIPIBUS Gothanis a pueris inculcatum, amarique patrium sacrorum modum, saluti non minus animae, quam patriae libertati aptum, & accommodatum? Sane propius inspecta, & penitus cognita labes interior, & ruina tam foeda tanti regni, pacis, bellicae artibus dudum ornati, & firmati ad inuidiam, formidinemque non vicinorum modo principum; sed orbis pene vniuersi documento esse potuit, quam irrita, & fraudi imperantibus sit immensae potentiae cupiditas, & quanto satius sit, aequo, & moderato imperio regere subiectos, quam infinite multiplicare regendos. Nec minus patuit, quam infidum sit sacrorum temperamentum, quod seruire debeat ambitioni: quo conscientiae hominum parere iubeantur vnius impotentiae, quantiscunque praesidiis humanis nitenti: quibus in Gallis effici non potuit, vt quiesceret obtretractio, desinerentque cordati refragari supremae auctoritati, constituenti a iudiciis obnoxiorum etiam abhorrentia. Adeo Gallicanus secessus hoc tempore schola, & officina esse potuit

potuit ciuilibus, ecclesiasticaeque prudentiae: rectiusque imperare, & religiosius tractare, & regere sacra funestis exemplis, clade intestina, & perturbatione summa ordinis docuit alumnos non incuriosos. Conuersos sane fuisse SERENISSIMOS PRINCIPES inter peregrinandum ad locorum omnium, praecipue tamen Gallicanorum, res, quae in foro, choroque geruntur, quae in naturae atriis reperiuntur, factitantur in artium officinis, agitantur in circulis: nec contemplatos eas perfunctorie, & tanquam in transitu; sed cupide amplexos discendi opportunitates omnes, & has persecutos impense, speculatoresque se praestitisse afidios, impigros, indefessos antiquitatis, nouitatisque: nec recusasse itineris, laboris, & vigiliarum molestias vllas, quoties vetera, vel recentiora inuenta, instituta, & experimenta occurrerent spectanda, & excutienda, constaret profecto luculentissime, si vulgarentur ephemerides, quas comes itineris, & sacrorum administer, maxime reuerendus Huhnus, diligentissime confecit. Extaret, credo, exemplum illustre PEREGRINATIONIS PRINCIPVM prouidenter, & auspiciato institutae, finitaeque fructuose, & feliciter; atque hoc pacto illustraretur vberius SERENISSIMI tantae spei PRINCIPVM, & patriae PATRIS, FRIDERICI nostri pietas, & prouidentia in ciues, & posteros, atque amor, & clementia singularis in populum subiectum, praesentem, & futurum; utpote, qui sapientissime, & clementissime prouidit, deducendoque carissima sua pignora, & iuuentutis principes mature in imperatoriae virtutis curriculum legitimum, & exploratum effecit, ne deesse possint, post fata, utinam ferissima! SERENISSIMAM DOMVM, vnde orti sunt, solidae virtutis laude illustraturi, patriam comparatis peregrinando bonis artibus ornaturi, eius pretia, & decora praecipua, libertatem, & religionis integritatem, conseruaturi,

D 3

gloriam

gloriam auita virtute, & recte factis, piisque institutis partam ita propagaturi ad posteros, vt nunquam desiderentur in SERENISSIMA SAXONIAE DUCVM DOMO pii ERNESTI, fortes BERNARDI, sapientes, & magnanimi FRIDERICI, clementes GVILIELMI, constantes IOANNES. Quam spem interim patriae, & posteritati gratulari, & publicis votis, piique officii testificatione profequi in coetu discipulorum, ac iactare simul, & celebrare SERENISSIMI PATRIS PATRIAE merita in illustri litterarum officina Gothana cur visum sit, aperuit publicata sub expectatissimum SERENISSIMORVM PRINCIPVM reditum tabula, nec tacitus praetermisit, qui clementissime auditus est in ILLVSTRI panegyri orator adolescens. Sed supererat, vt constaret longius, & vulgaretur latius, quid scholasticum hominum genus, litterarum professores, cultoresque, debeant SERENISSIMI PATRIS PATRIAE prouidentiae, & SERENISSIMORVM PRINCIPVM peregrinatorum clementiae, frugalitati, liberalitati? quamque gratos, & beneficiorum memores hic se velint praestare. Dudum vere praedicari publice potuit, quot FRIDERICIANI PRINCIPATVS annos numeramus, tot nouis beneficiis auctum esse, & ornatum ILLVSTRE GYMNASIVM GOTHANVM, recreatosque, qui in eo litteras docent, & pietatem. Idem ad se etiam pertinere iure, meritoque credunt, & profitentur, quae rei litterariae Gothanae ex SERENISSIMORVM PRINCIPVM peregrinatione facta fuerit accessio. Perpetua fundi litteratorum calamitas est, si defuerint publicae bibliothecae, & copiosa quasi, & exulta satis sapientiae armamentaria, vnde suppetant ad spartam litterariam ornandam necessaria praesidia; atque haec priuato patrimonio fuerint redimenda. Insigne itaque beneficium est, & nunquam satis laudanda SERENISSIMI

PATRIS

PATRIS PATRIAE prouidentia, quod a SERENISSIMIS maioribus inchoatum institutum perficere non desinit, ac copiosiore, pleniorique litterariam suppellectilem palatinam reddere pergit: nec praedicanda solum; sed valde admiranda est SERENISSIMORVM PRINCIPVM frugalitas, qui inter peregrinandum huius rei habuerunt rationem: qui non ipsi solum cum voluptate spectarunt exterorum bibliothecas, & rariora curiosioris litteraturae monumenta; sed studiose id egerunt, vt ne patria iisdem careret diutius, ciuesque litterati ex palatino rei litterariae apparatu frustra requirerent. Quae igitur huic deesse, ex melioris litteraturae aestimatoris, & arbitri sapientissimi, summe reuerendi Cypriani, PROTOSYNE-DRII consiliarii spectatissimi, indicio cognouerunt; & quae maxime reuerendi Huhnii, comitis, & sacrorum in itinere administri, solertia indagauit: quaeque in Italia, & Galliis reperiri potuerunt, aegre vulgo inuenienda opera litteraria notae melioris, redimenda protinus statuerunt, & quantocumque sumtu ante reditum in patriam transferenda, inferendaque, quae inter nobiliores Germaniae bibliothecas dudum exsplendescit, constitutae in arce natali litterariae suppellectili, vt Gothani litteratores gauderent subsidiis: fruuntur enim PRINCIPALI ista indulgentia discendi cupidi omnes: quae vix in Germania, & in bibliothecis aliis, officinisque litterariis copiosissimis reperiuntur.

Atque adeo, dum tantilla aetate, qua, custodibus remotis parentibus, plerique longe alia sectantur, iuuenili libidini apta, & corporis sensus oblectantia, gaudent equis, canibusque, & aprici gramine campi: SERENISSIMI PRINCIPES procul etiam a nutu, & intercessione paterna libros amant, sectantur, mercantur; idque feliciter, & auspicato, quando in Galliis numis chartaceis, vt res aliae, ita doctarum chartarum volumina ingentis pretii, non sine lucro, redimi

dimi

dimi poterant: maiore, & illustriore accessione rem litterariam Gothanam augent, quam pluribus retro annis factum est: facile intelligunt ciues litterati, quales principes habituri sint? quidque ipsorum itineribus per Belgicos, Britannicosque tractus suscipiendis despondendum, & ab illorum clementia expectandum sit in posterum? Tanto minus, qui Gothae versantur, litterarum studiosi homines taciti tantam felicitatem patriae, & tantam spem posteris gratulari potuerunt. Sicut autem merito

**SERENISSIMI DVCES,
PRINCIPES, AC DOMINI CLEMENTISSIMI,**

submissee gratias agimus, quod reduces ex itinere non dedignati estis atria scholastica, nec recusastis interesse panegyri, qua publica pro salute *VESTRA*, & patriae vota facta sunt, & palam pronunciata; nec obscure pronunciantis animo, linguaeque fauere significastis: ita eadem publicantis cum delibata itineris *VESTRI* historia ut pietatem, & officium clementissime probetis, submississime rogo, quaesoque. Dabam Gothae, *CID ID CC XXI. KAL.*

MARTI.

SERMO PANEGYRICVS;

recitatus IX. DECEMBRIS CIO IDCC XX.

in auditorio ILLUSTRIS GYMNASII GOTHANI maiore,
praesentibus

SERENISSIMO PRINCIPE HAE-
REDITARIO,

FRIDERICO,

ET

SERENISSIMIS PRINCIPIBUS

FRATRIBVS,

GVILIELMO,

IOANNE AVGUSTO,

CHRISTIANO GVILIELMO,

DVCIBVS SAXONIAE,

IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,

ANGRIAE, ET WESTPHALIAE,

LANDGRAVIIS THVRINGIAE, MARCHIONIBVS MISNIÆ,

COMITIBVS PRINCIPIBUS HENNEBERGAE,

COMITIBVS MARCAE, ET RAVENSBERGAE,

DYNASTIS RAVENSTEINII, ET TONNAE,

a

CAROLO ALBERTO KESSEL.

E

SERE-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

SERENISSIMI DVCES,
PRINCIPES, AC DOMINI MEI
CLEMENTISSIMI,

Oni principis notionem, & formam
dudum, & antiquissimis temporibus no-
tam, atque claram fuisse, vel ipsae vete-
rum fabulae loquuntur: nec temere cre-
ditur Homericum carmine expressa laus,
& nota boni, malique viri, principis, mi-
litis. Certe non prorsus illam repugnare
moribus seculi nostri, vetustati vt plurimum non minus,
quam priscae integritati, & simplicitati infesti; nec princi-
pum scholis contrariam esse, aut contemnendum exemplum
suppeditare, quando de natis ad humanarum rerum fastigia
ad eadem instituendis deliberatio est: apparuit ex summo-
rum Gallicanae iuventutis principum institutis; in quibus
sapienter prouidendis, & recte constituendis curas regias ver-
satas esse constat, MAGNUMQUE LVDOVICVM XIV.
Galliarum regem, viros litteratissimos iussisse curare, ne con-
ueniens deesset institutio ad tantam, ad quam nati essent,
spem imperii, decusque, filio primum, deinde nepotibus.

E 2

SERE-

SERENISSIMIS DVCIBVS, ANDEGAVENSI, BVRGVNDICO, ET BITVRICENSI. Inter illos dum partes sibi deposcit, quas ornare potuit ingenii, & sapientiae praefidiis, summus ad vltimum antistes Cameracensis, Fenelonius, cum praecipue BVRGVNDICI causa PRINCIPIS librum sermone vernaculo de boni principis institutis, officiis, & fatis scribere vellet: Homerici herois, Vlyssis filii, Telemachi, nomine inscripsit. Hoc pacto prudentissimus auctor, & callidus aestimator ingenii, destinationisque SVMMI PRINCIPIS, qui posteris suis ex senatis laudati principis notionem, & formam voluit praescribi, quum fatis intelligeret, magnos illum suos potius, quam bonos principes esse velle, noluit imitari Nicolaum Machiauellum, qui talem nobis repraesentavit principem, qualis suus Caesar Borgias erat; sed veras, & solidas artes, laudesque imperatorias, quamuis auito iudicio, & moribus contrarias, venerandae vetustatis autoritate fecit commendabiles, tanquam a principe poëtarum decantatas, & plurimorum retro seculorum applausu comprobatas. Est autem inter principum virorum ornamenta non vltimum, quod Vlyssi Homerus tribuit, nimirum vidisse populos multos, ac vrbes. Nec facile alia ratione nati ad rerum humanarum fastigia rectis de rebus imbuentur iudiciis. Ciues, populares, domestici, & quotquot sunt de grege obnoxio, vera, & recta inculcare imperaturis, & damnare contraria vel non audent, vel non audiuntur. Obstat subinde spes improba, vel metus iacturae gratiae dominicae, vel aliorum assentatio, quod libet, licet inculcantium nascentibus. Quibus rebus hebetatur, quocunque nomine, & titulo data, praecipienda imperantium filiis autoritas. Inter exteros autem non desunt, qui obtrectant regnantium impotentiae, nec verentur principum virorum reprehendere, vel ridere vitiositatem, vbi vana esset, & sine viribus ira, & veri, rectique impatientia. In voculas
non

non minus, quam oculos incurrunt apud exteros non principes minus, quam cuiuscunque fortis homines, quoties domi non castigata satis licentia erumpit, impellitque ad destinandum, quod a publicis moribus, & recta ratione videtur abhorrere. Inter haec, dum omnis generis hominum vitae cultum, mores, instituta, leges, ritus, consuetudines, linguas noscendi occasio est, prudentiae vix opportunior schola est, quam peregrinatio. Nec rectius iuuentutis principes illam aetatis intercapedinem, quae rerum actui apta nondum satis, & matura censetur, transmittere posse videntur, quam inter mitioris ingenii, cultique moris exteros: quam si per varios casus, & rerum discrimina tenderint, emerferintque ad illam sapientiam, qua mandanda illis olim rei publicae munera tuenda, administranda, & ornanda sunt. Licebit itaque pace vestra, A. O. O. H, temporum nostrorum felicitatem recognoscere, & publice praedicare, quae tantae spei pignore nos carere non est passa, SERENISSIMI FRIDERICI, PATRIS PATRIAE nostri clementissimi, prouidentiam. Licebit gratulari SERENISSIMAE SAXONICORVM ducum domui, quod nondum desit rite praeparata soboles ad sustinendam auitam gloriam, & potentiam, qua illa dudum longe, lateque imperauit. Licebit exultare patriae rebus secundis, & spe exploratissima fortunae melioris, quod diuino munere SERENISSIMAE ERNESTINAE stirpi, & PRINCIPALI familiae FRIDENSTEINIAE non desit propago, quae libens, lubensque ad domesticae virtutis, laudisque decus velit grassari via antiqua, & recta; quamuis molesta, lubrica, & periculosa. Ex hac strenue, fortiter, & patienter in tertium annum calcata, longa videlicet peregrinatione per Germaniam, Italiam, & Gallias, dum SERENISSIMVM PRINCEPEM HAEREDITARIVM, FRIDERICVM, ET SERENISSIMVM FRATREM, GVILIELMVM, dominos nostros clementissimos, recipit saluos, & incolumes

laetabunda patria, gratulabunda vrbs GOTHA, exsultabunda
 ARX FRIDENSTEINIA: aequum sane, piumque est, accensa pu-
 blice gaudia, & vota ardescere in his atriis, quae futuri po-
 puli sedes, & magistra sunt, & solenni cerimonia, piaque
 supplicatione dedicari. Quod pium officium dum imponi
 mihi passus, aususque sum, coram illustri hac panegyri de
 antiqua PRINCIPALIS IVENTVTIS ad virtutem, & sapientiam
 via publice dicere, & reducibus ex illa SERENISSIMIS PRIN-
 CIPIBVS, DOMINIS meis clementissimis, gratias agere pro
 suscepta eius molestia, gratularique patriae de receptis ex
 illa saluis, & incolumibus desideratissimis suae spei pignori-
 bus, & salutis publicae praesidiis: omnis ordinis auditores
 rogo, quaesoque, vt faueant conatibus meis, suaque gratia
 ita intercedant, subleuentque infirmitatem meam, vt, quod
 temere suscepisse videar, non timide prorsus sit peragendum.
 Peregrinando disci artes imperatorias, nec patriae glebae
 adscriptos, inhaerentesque aptos, & habiles fieri ad regen-
 dum imperio populos, visum est antiquis, creditumque
 omni tempore a nationibus omnibus, cultu humano; ciuili-
 que ordine florentioribus: nec dubitant, quibus retro da-
 tum est circumspicere facta, moresque mortalium, & litterata
 omnis aeui, omnisque generis peruestigare monumenta. In
 vetustissimis fabulis iidem heroes, & magni peregrinatores
 sunt. Multiplex Hercules: quo nomine plures gentes suos
 conditores, & primos rectores appellant: Hebraeorum, & Phae-
 nicum lingua Harochel dictus; vnde facile Harcol, & Her-
 cules deriuari potuit: aperuit ipso nomine, quam versari
 oportuerit in peregrinationibus, & quam non dissimilis fue-
 rit ei, qui a Poëta celebratur, impiger extremos currens
 mercator ad Indos, per mare pauperiem fugiens, per saxa,
 per ignes. Tam longae excursionis vestigia, a Bacho calca-
 ta in Indiae aditu, deprehendit Alexander Magnus. At vero
 ex

ex vetustate tam obscura, & incerta arcessere exempla parati, gubernatique imperii a peregrinantibus, non est necesse; lucent clariora, & extantiora in vera, diuinaque historia. Exsul patriarcha, Ioseph, rexit Aegyptum: exsul Moses correxerit populum DEI: exsul Daniel erexit sua virtute, & consiliis Persarum potentiam, cum caderet Babyloniorum principum autoritas, sacrilegis ausis impulsam, & profligatam. Non in caula Iacobi patriarchae, non in paternae indulgentiae sinu, complexuque didicisset Ioseph regia tractare negotia: etiamsi a fratribus secretus fuisset veste melioris notae. Incensum ideo fratrum odium exulem, exilii iniuriae variae regis, & regni curatorem, ac patris, fratrumque nutritorem effecerunt. Nec in Pharaonis aula Moses, quamuis filii nomine, & honore, adoleuisset ad illam artem, autoritatemque imperatoriam, qua constituere, & regere potuit in tanto populo rempublicam. Exsul, & peregrinando per Arabiam inuenit idoneum ciuilibus ordinis autorem, & magistrum, socerum Iethronem, cuius consilia, & instituta forensia, cum hospitalis comitatus testificandae causa commendasset, laborantibus & genero, & populo profuerunt, formandoque statui publico visa sunt necessaria. Nec in pacata patria Daniel tantam ciuilibus sapientiae admirationem, & factorum, factorumque celebritatem esset consecutus, quantam exilium illi conciliauit, & peregrinatio. Haec memorabile aperuit curriculum, in quo adolescentis spectari potuit frugalitas, viri explorari fides, atque ita confirmari autoritas, vt frustra oppugnaretur ab inimicis, & Daniel perpetuus summorum principum esset consiliarius, magnaeque conuersionis, qua ex Assyriaca monarchia Persica facta est, non internuncius modo, & diuini digiti interpretes; sed pene arbiter, certe administrator. Antiquam autem istam, & heroum, patriarcharumque exemplis illustratam, ciuilibus prudentiae comparandae ratio-

ratio-

rationem non abhorrere a temporibus sequentibus: non contrariam esse caeterarum nationum indoli: nec repugnare moribus Germanorum, consuetudini Saxonum, institutis SERENISSIMAE STIRPIS ERNESTINAE, ET DOMVS FRIDENSTEINIAE, facile agnoscent, quibus obuia esse potest prisca recentiorisque aevi memoria. Peregrinando, & excurrando ad Aegyptios, Iudaeos, Chaldaeos sapere didicerunt ipsi, qui celebrati sunt ab aliis gentibus, & plurimum seculorum posteris sapientiae magistri, Graecorum sopherum, philosophique. Certe ἀναλφάβητος, & tirociniorum litterariorum rudis perstitisset gens illa curiosa, quae temere, & vane non sapientiae modo; sed & generis humani autor vult censeretur: nisi peregre, vel a Phaeniciis, vel ipsis Hebraeis prima petiisset litterarum elementa, & ipsa nomina, quae Grammaticorum doctissimi quique nec intellexerunt, nec interpretari ausi sunt vnumquam. Certe ex peregrina schola, ipsisque fontibus Israelis primae Romanorum religionis autorem, Numam Pompilium, Pythagoreum: cuius sectae princeps Iudaeos salutasse creditur: nomen, & cultum Iouae Iouis nomine petiisse, & incondito Romanorum tradidisse populo, probabile facit, quod Varro, ciuitatis DEI scriptore, Augustino, teste, de primis religiosis illius gentis institutis scriptum reliquit, videlicet reperta ista studiose fuisse occultata, ne simplicitate eorum offenderetur posteritas, nimirum a prisca integritate cultus religiosi detorta tractu temporis, & implicita superstitioni gentium deuictarum: quae vnius Iouae colendi rationem simplicem, seriam, sanctamque, a Numa traditam, facile dedignata fuisset prae inualecente tractu temporis ambitiosa illa, & ludicra, licentiaeque plena impietate, qua ficta, & vano diuinitatis nomine donata simulacra colenda fuerunt. Adeo prisca Romanorum gens non minus, quam caeterae florentissimae respublicae, Pu-
nica

nica, & Laconica praecipue: quas praeter ipsarum professionem satis produnt Phoenicia nomina, ritusque: peregrinam habuerunt, si non originem, saltem instituta; & qui eas primi vel condiderunt, vel rexerunt, insignes fuerunt peregrinatores, vel a talibus acceperunt leges, & praescriptam ciuilis cultus, & ordinis formam. Nec populares nostros, Germanos priscos, abhorruisse a peregrinationibus, nec dedignatos isto pacto reipublicae consulere, satis constat: certe cum reliquis Septentrionis nationibus: inter quas plures nascuntur, quam natale solum potest alere; quod maxime ante sublatam multiplicandi connubia licentiam oportuit contingere: subinde effusa esse copiosa eorum agmina in terras soli beatioris, veteresque migrare iussisse colonos, nullum est dubium; quamquam, vt nunc in orientalibus, & australibus orbis terrarum partibus Europae nationes omnes Franci adpellantur, Gallorum, vel Galatarum, & Celtarum nominibus Germani in peregrinis locis claruerunt. Certe, quos Paulus in Asia docuit, & qui cum Brenno duce Graecorum terras, coloniasque inuaserunt, oppresseruntque: nec non, qui Alexandrini exercitus robur constituisse creduntur, Galli decantati in veterum monumentis, ex Germaniae potius visceribus, quam ab hodiernis Gallorum finibus, venisse, locorum, virtutis, & potentiae ratio arguere videtur. Inter hos quam cupide, & feliciter peregrinati sint Saxones: clarissimae huius gentis per magnam Britanniam nomina adhuc declarant? Vetustissimam sane illam religionis, sapientiae & elegantiae sedem gens fortissima tempestiue occupauit, gubernauit, illustrauitque. Nec temere hodie, ex quo regionis opportunitate, beatoque otio victa vis, virtusque colonorum torpere visa est, ab eadem gente nouis suppetiis recreatur, excitatur, & confirmatur, vt M. Britannia vniuersae Europae libertatis, & Christianae religionis praesidium

F

esse

esse possit, & propugnaculum, rectius, & gloriosius adhuc defensa a vero peregrino Georgio, & legitimo priscae Saxonum gloriae vindice, quam a domestico, personato, & subornato sanctulo Georgio, vano umbraticae defensionis nomine turbata, & impugnata; ac perfidorum ciuium consiliis prodita, & pene perdita. Ex illis ipsis Saxonis coloniis Britannicis priscis, an ex media Germania profecti fuerint, qui Constantini Magni militiam sunt secuti, Saxones, non satis constat; magis autem, tam clarae summo principi visos originis, tam spectatae virtutis, vt facile ad praefecturas admiserit militares, suisque praetulerit popularibus: quamquam imperatoriae matris, Helenae, origini tributum aliquid videri possit, quam ex illa gente delegit, cum armis Romanis obsideret Britanniam, pater Constantius; nisi aliunde satis constaret, quo peregrinati fuerint Saxones, virtutis opinionem, & celebritatem esse consecutam. Neque est dubium, clarissima huius gentis nomina, & facta fuisse, quotiescunque vel suo nomine, vel inter aliarum bellicosarum nationum auxilia militarunt, atque Gothorum, Normannorum, Vandalorum, Lombardorum, *exteris oppugnantium*, fuerunt accessio, ipsumque Hunnorum tyrannum, Attilam, sunt secuti, cum transeunti Germaniam, properantique ad *exteris soli beatioris*, opus esset supplementis. Nec Romanorum, Francorumque potentiae fortius, & constantius vlla Germanorum natio refragata est, quam Saxonica; nec Romani nominis, & imperii gloriam, ex quo penes Saxones esse coepit, asseruit felicius, & gloriosius. Ita, cum Saxonica arma peregrinando in Italia triumpharent, & orbis terrarum admirationem in se conuerterent: ipsi aulae Constantinopolitanae gentis Saxonicae virtus, & gloria digna visa est, quam summo, quo posset, munere, & honore prosequeretur, concedenda videlicet imperanti sponsa imperatoriae

toriae

toriae originis, & dignitatis. Nec Witikindeae stirpis propago, SERENISSIMA SAXONICORVM DVCVM domus hodierna, minus claruit peregrinando, virtute splendendo, & patrando fortia facta inter externos. Inter hos tam gloriose, & feliciter versatus est Albertus, Saxonici electoris, ERNESTI, frater, tantoque cum successu arma victricia circumtulit, vt non tam temere, quam confidenter dixerit, se totum orbem terrarum cum dato sibi decem legionum exercitu peragratu- rum esse. ERNESTINAE stirpis SERENISSIMAE heroum, virtute, & meritis inter externos spectatorum, recentior, & copiosior memoria est, quam vt necesse sit, & possit ex hoc loco, & coram illustri hac panegyri repraesentari. Bernardorum, & Guilielmorum, qui inter externos strenue agentes, & pulchriora destinantes, in ipso praeclaro opere extincti sunt, illustria facta, & gloriosa fata loquentur annales. Mihi cum potissimum propositum fuisset ostendere, qua ratione heroum filii instituantur ad agendum recte, digneque suis natalibus, & quemadmodum discere oporteat inter externos bene mereri de ciuibus, exteris, posteris: satis erit immorari contemplandae, & celebrandae laudatissimae SERENISSIMAE domus ERNESTINAE, FRIDENSTEINIAEque consuetudini, qua patriae, suisque consuluit, quos voluit de republica, & posteris bene aliquando mereri. Solenne illi dudum fuit, non domi solum religiose, & prouidentissime instituere suos ad sustinendam tantorum natalium dignitatem, & explendam olim spem, ad quam sunt geniti; sed, quia non omnis fert omnia tellus, nec vna patria sufficere potest omnes idoneos auctores, & duces ad artes, virtutesque imperatorias: nec vna aula habere potest, quibus imperantibus opus est, omnis virtutis, artis, & scientiae magistros: tempestiue dimittere iuuentutis principes ad externos, nationesque ingenii mitioris, & cultioris; atque cura-

tissime prouidere, vt iuuentutis principes citra boni moris
offensionem praeter idonea bonarum artium, linguarum,
elegantiaeque externae magisteria, rectis de rebus omnibus,
sacris, ciuilibus, militaribus, domesticis, rusticis, imbuantur
iudiciis, ac tantisper extra perpetuum PRINCIPALIS IV-
VENTVTIS malum, adulationem, verum, rectumque de
suis ipsorum ingeniis, & moribus possint audire ab exteris:
inter quos non facile defunt, qui linguam soluunt dicacem,
dum principes palam soluunt mores, & nudant ingenia; au-
dentque reprehendere, quod, quibus obnoxii non sunt, non
verentur facere, vel dicere, si quid a recta ratione, & com-
muni hominum sensu abhorrere, vel bonis moribus con-
trarium esse vere potuerit argui. Ideo non alienum visum
est a rectae, & emendatae institutionis lege SERENISSI-
MORVM IVENTVTIS PRINCIPVM PROAVO,
BEATISSIMO ERNESTO, quanto recti, religiosique moris
autori, & praeceptori? numerosam sobolem suam mittere in
hanc principum scholam, peregrinationem prudenter insti-
tutam, & pie religioseque custoditam. Satius credidit PIVS
PRINCEPS, isto pacto simul satiari iuuenilem visendi pere-
grina loca, populosque cupiditatem, quam differri ad aeta-
tem prouectiorem, & incendi intempestiue, quando non
sine periculo reipublicae, & principum potest expleri; & cu-
stode remoto destinare licet, & perficere, quod libet. Ete-
nim quid non mortalia pectora cogit, vt priuatorum auri,
ita principum regni sacra fames, & improba cupiditas alieni
soli non visendi solum; sed inuadendi: &, si opes praesto fue-
rint, armis, virisque vrgendi, & occupandi. qua qui sollicitan-
tur, perdere se, populumque, quam hunc regere pacate ma-
lunt. Qui sane consultius primos aetatis annos in alienis
regnis peregritando consumerent, quam peregrinantur, ac
exulant a suis, & latrocinantur in alienis, dum suae ditio-
nis

nis populo interesse, & summae rei praesse aequum, piumque, & ad salutem publicam necesse erat. Isto pacto dum pius PRINCIPES consulit suis, & bonos principes ex peregrinantibus mature filiis efficere voluit, bonos etiam ministros effici posse credit, itineris videlicet comites, eodem impendio ad reipublicae munera, & honorata ministeria praeparandos, quo principes ad clauum apti, habilesque redduntur. Hac ratione qui facti sunt boni ministri, & sacrorum, ciuiliumque munerum commodi procuratores, eorum merita extantiora sunt, quam vt memorari necesse sit; vel ipsi, posterique velint. Recte auito instituto inhaerent SERENISSIMI POSTERI, quorum prouidentia laudatissima SERENISSIMVS PATRIAE PATER cum fratre SERENISSIMO plures cultioris Europae partes peragrauit, viditque alienos populos, antequam ille accederet ad regendum populum suum, hic, nimirum post fata factis, & virtute memorabilis frater, ad arma, pro communi libertate gloriose circumferenda, vt vbi vinceret, prius eo veniret, videretque cum variis gentibus loca, heroicis ausis emetienda, & illustranda. Apertum itaque dudum, & auita pietate, & sapientia munitum, calcatumque virtutum, laudumque heroicarum curriculum visum est SERENISSIMO PATRIAE PATRI, demonstrare SERENISSIMIS FILIIS, quam primum aetas fineret, ingrediendum, calcandumque ad praescriptum cum viris cordatis, & vere, impenseque sollicitis de SERENISSIMAE DOMVS FRIDENSTEINIAE, patriaeque salute, diligentissime deliberatum. Dum enim singulari Dei T. O. M. huic patriae, & SERENISSINAE stirpi ERNESTIMAE propitii munere SERENISSIMO PATRIAE PATRI contigit soboles copiosior, quam vlli sui ordinis procerum sacri Romani imperii, vel vlli Europae principum, non temere deliberatur de ea recte instituenda, nec pars vltima est curarum PRIN-

CIPALIVM, & senatoriarum, prouidere, vt recte constituta sit FRIDENSTEINIA heroum schola, & probe custoditum ILLVSTRE seminarium vindicum publicae salutis, libertatis, & veritatis Christianae: qui patriae temporibus adesse, periculis intercedere, SERENISSIMAEque DOMVS SAXONICAE incolumitatem tueri, ac sui animi, ingeniique lumen, nec non dignitatis, quam nascendo consecuti sunt, aciem, & auctoritatem possint ostendere. Etenim nati ad res, spesque tantas, ad publicae salutis tutelam, & praesidium, quemadmodum religiose, & prouidentissime institui, custodiri, & perfici conueniat, non difficulter intelligitur. Ex hoc autem heroum seminario sapientissimo SERENISSIMI PATRIAE PATRIS consilio mature dimittuntur ad externos duo SERENISSIMI filii natu maximi, SERENISSIMVS PRINCEPS HAEREDITARIVS, FRIDERICVS, ET SERENISSIMVS FRATER, GVILIELMVS, imbuti tirociniis ingenii, & ordini suo conuenientibus, & praeparati satis ad peregrinationem cum fructu obeundam, & captanda passim opportuna rerum discendarum magisteria, speculandaque obuia quaeque, ingenia hominum; principum, priuatorum, actum rerum, contextum negotiorum, commerciorumque humanorum omnium, vt tempestiue reduces SERENISSIMIS FRATRIBVS reliquis, indole, & laudabilibus conatibus florentissimis, parta peregrinatione ornamenta, excultaeque mentis, morisque praesidia ostendere possint in exemplum, & ipsi casibus variis, discriminibusque eruditi internuncii opportuni, autoresque existere rerum serio agendarum, atque hoc pacto accendere, & confirmare aemulam rectorum studiorum industriam. Et profecto, diuina prouidentia ita adgubernante, incidit SERENISSIMORVM PRINCIPVM iter, & excursio ad externos in tempora tam aspera, publicisque calamitatibus,

&

& rerum angustiis, indomita superiorum temporum vitio-
 sitate contractis, adeo laborantia, & parturientia maximam
 rerum conuersionem, vt occurrere oportuerit, & vbiuis of-
 ferri seria pro nugis, recta pro prauis, vera, & solida pro va-
 nis, apud illos etiam exteros, qui, cum florerent rerum suc-
 cessibus, in vanitatem, nequitiam, & licentiam effusi, ele-
 gantiae, & prudentiae ciuilibus nomine malos mores docue-
 runt, & principum filios corruptiores, quam ornatiores, a
 se dimiserunt. Pigere eos, publicis malis omnis generis op-
 pressos, corruptelarum doctrinae, morumque, & de remediis
 legitimis, verbi diuini maxime vsu vulgari, sollicitos esse,
 non perfunctorie probant agitata palam certamina, & cum
 successu oppugnata, & proscripta, istas corruptelas incrustan-
 tia, placita summae autoritatis. Inter quos cordatos veri, re-
 ctique assertores qui versantur peregrinatores, inspectant-
 que coram damna publica pristinae licentiae, & nequitiae,
 minus corrumpentur, quam si dissimulata, vel male sanata
 labe publica continuaretur sine interpellatione vanitatis di-
 sciplina. Hac non impeditis SERENISSIMIS PRINCIPIBUS dum
 SERENISSIMVS, & potentissimus Galliarum PROREX seue-
 rissimis interdictis ludendi inhibuit licentiam, & ludiones cri-
 minum reis similes palam pronunciauit, quantum tempus
 rectis studiis impendendum superfuit in antiqua illa sede, &
 magistra bonarum artium, in tanto concursu, & frequentia
 hominum eruditissimorum, & excitatis horum, pronisque
 studiis, & officiis erga SERENISSIMAM DOMVVM SAXONIAE
 DVCVM FRIDENSTEINIAM, erga PII ERNESTI PRONEPOTES,
 FRIDERICI MAGNANIMI NEPOTES, FRIDERICI CLEMENTIS, ET
 FELICIS FILIOS: quibus seruire, & ad rectiora studia admini-
 culo esse, horum studiosis summa fuit voluptas. Cuius no-
 tae viri salutandi, & consuetudine deuinciendi Romae, &
 cuius generis negotia in Italia tractanda visa fuerint SERE-
 NISSI-

NISSIMIS PRINCIPIBUS nostris, litteratissimi viri Romae tunc typis exscriptus liber, & missi ex Italia magni pretii codices, studiose inuestigati, & diligentissime selecti, & conquisiti satis testantur. Cuius rei rationem cum toto haberent itinere, & insignem apparatus operum litterariorum, in his terris numquam visum, nec quantocunque pretio comparandum, praemitterent, remque litterariam Gothanam mirifice illustrarent, & amplificarent: exacte responderunt piae SERENISSIMI PATRIAE PATRIS providentiae, qui pro patria, & republica SERENISSIMOS FILIOS ad externos dimiserat; atque ostenderunt, se non peregrinari pro sua libidine, & voluptate, & vanis oculorum, & aurium oblectamentis, quae pereunt, & evanescent, dum capiuntur, intentos oberrare; sed versando in Italia, & Galliis studere patriae, ornare rempublicam, augere rem litterariam conferendis monumentis ad posteritatis memoriam, & usum duraturis. Quid hac in parte debeamus SERENISSIMORVM PRINCIPVM administris generosis, maxime reuerendo, & nobilissimis itineris ducibus, comitibusque, non praeterire tacitus; sed particulatim operam, & studium commemorarem, quod in toto itinere, pro commodis Gothanae reipublicae, & litterariae fideliter excubavit, nisi venerandorum virorum obstaret modestia: qui patientur potius, me properare ad pium, quod super est, officium, pro concessis diuino munere laetis itineris auspiciis, expeditis aduersus obstantes difficultates omnes successibus, exituque felici, & fortunato perfungendum. Debentur gratiae Deo T.O. M. quod immisit hanc mentem SERENISSIMO PATRIAE PATRI, & SERENISSIMAE PATRIAE MATRI, vt pro patriae salute carissima sua pignora in tam longi itineris pericula voluerint conicere: SERENISSIMIS PRINCIPIBUS tribuit animum sustinendis itineris molestiis parem: administris

nistris

nistris inspiravit fidem & industriam, custodiendis pignoribus tam caris sibi commissis necessariam. Debentur gratiae eidem propitio patriae Numini, quod publica vota omnibus patriae templis religiose in annum tertium continuata, clementissime audire, & felicia, fausta & fortunata esse, suscepti itineris auspicia, progressum & finem, iubere voluerit. Debentur gratiae SERENISSIMIS PARENTIBVS, quod tantisper desideratissimis liberis carere, sumtusque itineris liberalissime suppeditare voluerint. Debentur gratiae SERENISSIMIS PRINCIPIBVS, quod pro patria, & nostris commodis suscepti itineris molestias tam diu sustinere, & tam patienter perferre voluerint. Debentur gratiae fidelissimis ministris, quod & ipsi pro principibus, & patria tam diu exulare a laribus suis, & periclitari inter externos, patique voluerint, ut suarum interim familiarum carissima pignora tamdiu, quasi deserta, & derelicta laborarent, & angerentur. Quas gratias dum, qua possumus, pietate publice agimus, aequum, piumque esset, easdem referre, & pro tantis beneficiis, officiisque gratos nos praebere. Quod dum non est in viribus nostris, circumspiciendum erit, ne reperiamur ingrati. Effugiemus turpem hanc infamiae notam, si diuinis beneficiis non abutamur: si rectis studiis, sanctis moribus & piis factis dignos iis non reddamus: si nuncupandis assidue religiosis votis, & curatissimis precationibus impetrabimus, ut placatum Numen tribuat muneri suo perpetuitatem: ut seruet patriae tutelam, & praesidium desideratissimum, SERENISSIMAM SAXONIAE DVCVM DOMVM: iubeat florere SERENISSIMAE DOMVS FRIDENSTEINIAE pignora vtriusque sexus carissima: tribuat SERENISSIMO PRINCIPI HAEREDITARIO, SERENISSIMISQUE FRATRIBVS adultis animum, propositumque constans nitendi ad omne principalis laudis, virtutisque decus, & pergendi, qua coeperunt

G

runt

runt, via sine offensione, & interpellatione decurrenda: reliquis ad eandem crescendi, & adolescendi copiam imperiat: confirmet ministrorum fidem, remuneretur industriam, ornetque opportunitatibus lautissimis pro toleratis longi itineris fastidiis, laboribus, periculisque. Haec piorum ciuium, collegarum, & alumnorum illustris Gymnasii pro eius clementissimo nutritore, SERENISSIMO PATRIAE PATRE, pro SERENISSIMA PATRIÆ MATRE, pro SERENISSIMO PRINCIPE HÆREDITARIO, SERENISSIMISque eius FRATRIBVS, & SORORIBVS, fidelissimisque ministris, vota sunt. Quae cum publice nuncupanda essent ex hoc loco, vel hoc nomine A. O. O.

Honoratissimi, quod gratia vestra non destituitis meam in dicendo infantiam, gratias ago, quam submisissime,

TABV.

TABVLAE PII OFFICII PRAE-
NVNCIAE.

* * *
ANtiqua dignae PRINCIPVM filiis
sapientiae, virtutisque via,
& curriculum artium imperatoriarum exploratum
exilium e patria
tempestivum, deliberatum, & bene prouisum,
cauta, doctaque peregrinatio,
vt emensis per annum tertium
magnam Germaniae partem,
Italiam, & Gallias vniuerfas

SERENISSIMI PATRIS PATRIAE,
FRIDERICI,
DVCIS SAXONIAE,
IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGRIAE, ET WESTPHALIAE,
LANDGRAVII THVRINGIAE, MARCHIONIS MISNIAE,
COMITIS PRINCIPIS HENNEBERGAE,
COMITIS MARCAE, ET RAVENSBERGAE,
DYNASTÆ RAVENSTEINII, ET TONNAE,
DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI,
FILIIS NATV MAXIMIS,
SERENISSIMO PRINCIPI HAEREDITARIO,
FRIDERICO,
ET SERENISSIMO PRINCIPI FRATRI,
GVILIELMO,

non minus, quam patriae, & posteris,
 rei publicae, CHRISTIANÆ, & litterariae,
 felix, fausta, & fortunata contingat,
 inter publicos applausus, & voces precantes,
 quibus reduces SERENISSIMI PRINCIPES excipiuntur,
 vota sunt, & omina laeta
 piorum ciuium, exterorum, propinquorum, seruorum,
 quibus prosequuntur SERENISSIMOS PARENTES,
 recipientes vt cupidissime, ita auspiciatissime
 desideratissima pignora:
 gratulantur SERENISSIMAE DOMVI SAXONICAE
 restituta ornamenta praecipua facta, tectaue,
 redditos saluos, & incolumes ex variis casibus, discriminibusque
 PRINCIPES magnae laudis, maioris virtutis, spei maximae.
 Veneranda certe est SERENISSIMI PATRIS PATRIAE
 prouidentia auspiciatissima, & exoptatissima,
 quibus publica salus cordi est,
 quibus prouisa est communis incolumitatis ratio vera, & solida,
 quotquot conscii, & aestimatores legitimi esse possunt
 suae, publicaeque felicitatis,
 quod regere IPSE populum non modo praesentem
 pie, caute, & fideliter satagat;
 sed dare post sua fata, vtinam serissima!
 qui populum futurum pacto eodem
 regant, recreent, ornent.
 Admiranda est summa solertia,
 qua ad hanc spem geniti instituuntur,
 atque ad eandem olim implendam omnibus ornantur praesidiis,
 mature in legitimum artis imperatoriae curriculum
 deducuntur, prouehunturque tempestiue
 ad dignum nascendi fastigio mentis, morisque decus,
 ad rerum gloriose olim agendarum vsum, cultum, & habitum.
 Suspicienda est insignis pietas, & clementia
 FRIDERICIANA,
 qua curatur solcite, & impense,

det DEVS T. O. M. feliciter! dabitque, si meruerimus,
 vt posteris contingat non alius *FRIDERICVS*,
 sed sicut ditionis, ita virtutis paternae, & auitae
 haeres ex asse, & aemulus felicissimus:
 vt olim succedat *FRIDERICO PIO, SAPIENTI, FELICI*
 prorsus similis princeps
 nomine, virtute, factis, successibus.

Amplectendum, & ad posteritatis memoriam extollendum
 laudibus

SERENISSIMI PATRIAE PATRIS

studium in ciues inusitatum, & affectus singularis,
 qui non passus est, parcere sumtibus,
 quae poscunt itinera inter cultiores nationes obeunda,
 & peregrina magisteria externi cultus, moris, sermonis:
 qui effecit, vt maluerit dimittere
 ex sinu, complexuque indulgentiae paternae, & maternae
 tam cara capita, tam optata *SERENISSIMAE DOMVS* praesidia,
 tam dulcia regiae sedis, & *PRINCIPALIS* aulae decora,
 atque carere tantisper fessi curis *PRINCIPALIBVS* animi reficiendi
 materia perpetua,
 familiaribus, & legitimis oculorum oblectamentis,
 praesente integra sobole, & enitente ad laudem, decusque maiorum
 accensis aemula pietate studiis, certaminibusque,
 quam non prouidere, ne careat respublica praesidio,
 & ne posteris sero desiderent, frustraue requirant
 piis, bonisque maioribus similes successores:
 qui, vt perpetuo in tuto esset patria,
 non intercessit, quo minus periclitarentur aliquandiu
IUVENTVTIS PRINCIPES,
 iactarenturque aetate adhuc lubrica
 solennibus variorum locorum, & temporum
 casibus, discriminibusque variis,
 atque per haec tenderent strenue ad vsum, & experimenta matura
 tractandae olim artis imperatoriae,
 & ostendendae virtutis, decorisque *PRINCIPALIS*.

Adeo ILLVSTRE, & indubitatum singularis in civis pietatis,
 curae pro republica, sollicitudinis de posteritate
 documentum fuit,
 quod *SERENISSIMVS PATRIAE PATER*
SERENISSIMOS FILIOS SVOS voluit peregrinari,
 Affuit mite, & propiti m
SERENISSIMAE DOMVI FRIEDENSTEINIAE numen;
 non defuere salutaris consilii fideles administri,
 opportuni itineris, & demigrationis duces, & comites:
 nec procul abest peregrinationis successus, & fructus exoptatus,
 Ingressi *SERENISSIMI PRINCIPES* iter
 ante biennium, & quod excurrit;
 progressi per loca referta spectaculis rerum maximarum,
 & maxime memorabilium,
 non civilium modo negotiorum, & commerciorum;
 sed & rei religiosae, intestinis certaminibus mire conuulsae,
 laborantisque offensione insanabili:
 egrediuntur hodie feliciter;
 ingrediunturque auspiciousissime dulcissimas sedes patrias,
 paternae ditionis urbem regiam,
SERENISSIMAEQVE FAMILIAE illustre domicilium,
ARCEM IRENOPETRAEAM.
 Vix dici potest, quantis desideriis expetiti sint absentes,
 quanto civium, exterorumque concursu
 expectati sint aduentantes?
 quanto pietatis apparatu excepti reduces,
 quanto scriptorum, nuncupatorumque votorum cumulo
 honorati praesentes?
 quam impensa gratulatione, & laetitiae testificatione prosequantur,
 boni quique, patriae vere studiosi,
 publicae salutis aestimatores legitimi, fautoresque genuini
PRINCIPALIS SOBOLIS REDVVIS
 incolumitatem, aetatis, & virtutis accessionem,
 exculti laborioso itinere ingenii, moris, sermonis nova ornamenta,
 necessaria olim imperatoriae artis robora, & praesidia?
 quam

quam delectentur fama virtutis, & celebritate laudis,
peruagata, quacunq; SERENISSIMI PRINCIPES peregrinati sunt:
qui sane splendore indolis, morisque suae dignitati conuenientis,
quas Iustrarunt terras, illustrasse vere dici possunt.

Nec conticuit admiratio externa:

quam venerentur exteri

tam spectatae dotis, & laudis PRINCIPVM PARENTEM,

SERENISSIMVM PATRIAE PATREM?

quam colant, qui peregrinationis rite prouidendae curam habuit,
doctioresque passim litteratores scriptis subinde litteris compellaui,

SVMME REVERENDVM CYPRIANVM,

quam delectentur patriae nostrae pretiis, hac occasione
cum illis communicatis,

apparuit ex vulgata Romae de ea re scriptione,
non ita pridem in publica tabula memorata.

Litteratores denique, quotquot in patria reperiuntur,
bonis litteris fauentes impensius, intentique curatius, & curiosius
amplificando rei litterariae apparatus,
impense gaudere oportet fructu, & effectu
excursionis SERENISSIMORVM PRINCIPVM ad externos.

Collatus, cumulatiusque litteratus apparatus

Gerhardinus, Pflugianus, Fergianus, Feustkingianus, Thumshirnianus,

& quicquid operum litterariorum,

summorum litteratorum Gothanorum,

Seckendorffiorum, Pflugiorum, Pfannerorum, Prüschenckiorum,

Ludolphorum, Breithauptiorum, Tentzeliorum

curiositas, consilium, autoritas

congerendum, & vndecunq; ERNESTINA, & FRIDERICIANA

liberalitate arcessendum curauerat,

spectabilem reddebat bibliothecam Palatinam Fridensteiniam,

vt plerisque Germaniae bibliothecis non videretur inferior.

Altius eadem nunc extollit caput, locupletata

ex SERENISSIMORVM PRINCIPVM itinere, & peregrinatione,
accessione luculenta, pretiosa, rara.

Bonum

Bonum factum,
 quod tunc *SVMME REVERENDVS CYPRIANVS*
 palatinae bibliothecae praefuit,
 & *PRINCIPALIS* itineris opportunitate vti potuit
 ad ornandam, amplificandamque rem litterariam Gothanam:
 quod interfuit *PRINCIPALI* peregrinationi
MAXIME REVERENDVS HVHNIVS,
 vt olim hic, ita inter exteros solertissimus inuestigator
 rariorum, cariorumque operum litterariorum.
 Quorum virorum conjuncta industria, cura, studio
 factum est, fietque in posterum,
 vt pauciora litteratae vetustatis monumenta,
 & rectiorum studiorum praesidia requiramus aliunde.
 Intelligi hinc, credo, potest,
 quas causas habeat scholasticum hominum genus,
ILLVSTRIS GYMNASII GOTHANI
 magistri, & alumni,
 interstrepenti publicis plausibus,
 quibus reduces *SERENISSIMI PRINCIPES*
 ex itinere tam fructuoso,
 tam litterariae, & scholasticae rei opportuno
 certatim honestantur?
 ac quam pium, & horum officio conueniens sit,
 coram panegyri solenni
 religiosa supplicatione testari,
 quid eo nomine *SERENISSIMI PATRIS PATRIAE*
 prouidentiae, & clementiae debeant?
 Deposcit pii huius officii partes
 Gothanus patricius adolescens,
 supremi ordinis *CLASSIS SELECTAE* alumnus,
CAROLVS ALBERTVS KESSEL,
 & ad dicendum se praeparat
 de salutari patriae *PRINCIPVM* iuuentutis peregrinatione,
 & antiqua sapientiae, & virtutis *PRINCIPIBVS*
 dignae via.

Qui,

Qui, quando audiendus,
& ad edendum pietatis, officiique specimen
admittendus videatur,
vt clementissime imperetur,
submississime rogat,
suum interim, & collegarum pium, debitumque
officium testatus

ILLVSTRIS GYMNASII
RECTOR,
GOTHOFREDVS VOCKERODT.

P. P. ipso aduentus SERENISSIMORVM PRINCIPVM die,
XXIX. NOVEMB. CIO MDCC XX.

H

Der

Der
von GOTT erhaltene,
und mit frölicher VVieder kunfft gesegete
Fürsten - Gang.

Vor gehaltenener Rede.

Tutti. *Pfal. XVII. v. 5. 8.*

ERhalte meinen Gang auf deinen
Fufsteigen, das meine Tritte nicht
gleiten: behüte mich, wie einen
Aug-Appfel im Auge.

Recit.

Der Seuffzer Lauff

Drang so vor mehr als zweyen Jahren

Zu GOTT hinauf:

Danach des vweisen FRIEDRICHS Rath

Zuvey Fürsten im Begriffe vwaren,

Die an den Seltenheiten

Alciden gleich mit frühen Wundern streiten,

Aus dieser Stadt

Sich fremden Landern zu vertrauen,

Vnd des Europens Kern und Brust zu schauen.

ARIA.

ARIA.

Da prangt mit tausend Anmuths-Strahlen
 Die Kunst der schön geschaffnen Welt:
 Trajans und Hadrians Portalen,
 Versailles Pracht- und Wunder-Zelt;
 Da können Hertz und Augen weiden
 Des Alterthumes Kostbarkeiten,

Da Capo.

Recit.

*Das bringet die Vortrefflichkeit
 Von hochgepriesnen Fürsten-Gaben
 Zu der Vollkommenheit;
 Weil sie zu dem kan Anlass haben,
 Was sie unsterblich macht;
 Durch so verschiedner Voelcker Krafft:
 In Sprachen- Amts- und Rechts-Gebühren;
 Im Staat das Ruder vwohl zu führen;
 Doch muß man da viel wagen,
 Oft Gut und Leben in die Schantze schlagen,
 Drum mußte vieles Flehen
 Zu GOTT geschehen:
 Er vvolte selbst den Gang der theuren Printzen leiten,
 Dafs ihre Tritte niemals gleiten;
 Sie moechten doch in seinem Gnaden-Schein
 VWie ein Aug- Apffel seyn.*

H 2

Tutt.

Tutti. Sap. III. v. 9.

Er hat ein Aufsehen auf seine Auserwählten.

Recit.

*Wenn GOTT erwacht,
Ein stoltzes Land zu straffen,
Dass hochehabne Felsen dieser Erden
In seinem Grimm zerschmettert werden;
Wenn Sünder wie Gewürm erzittern,
Weil sie des Höchsten Zorn erbittern;
Wenn Er die Pest zur andern Sündfluth macht,
Das Volck hinweg zu raffén;
Wenn fast ein Koenigreich
Wird einem Todten-Haus und Trauer-Bühnen gleich:
So kan der Auserwählten Schaar
Doch unter Gottes Flügeln dauern;
Sein Aufsehn schützt sie für Gefahr
Mit starcken Mahanaims-Mauern.*

A R I A.

Wenn GOTT den Thron Egyptens drücket:
Wird Gosen mit dem Shirm bedeckt;
Liegt Helden-Muth im Staub gebücket,
Wenn Gottes Rach-Schwerdt Voelcker schreckt:
So kan der Heiligen Wohlergehen
Mit GOTT noch ungekraencket stehen. Da Capo.

Tutti.

Tutti. *Proverb. X. v. 28.*

Das Warten der Gerechten wird Freude werden.

Nach gehaltener Rede,

Tutti. *Pfal. XX. v. 7.*

NVn mercke ich, daß der HErr seinem
Gefalbten hilfft, und erhöret ihn in
seinem Himmel. Seine rechte Hand
hilfft gewaltiglich.

ARIA.

Der Fürsten Wunsch ist nun erhöret:

Gott hat für Dero Heyl gewacht;

Sie hoch beglückt hieher gebracht;

Die frohe Hoffnung nicht gestöhret:

So cröent sein Arm gefalbter Häupter theures Leben,

Er weiß vergnügt der Bitte Krafft zu geben,

So kan ERNESTI Angedencken

Bey späeter Nachwelt nicht vergehn;

H 3

Vnd

Vnd muß vor Faulniß sicher stehn;
 Ihn mag nicht Sarg noch Grufft verfencken:
 Weil annoch kan aus dieses Baumes theuren Zweigen
 Ein Cedern-Safft der Sachten-Helden steigen.

Drum legen wir Glückwünschungs-Lieder,
Durchlauchtigste, auf Dero Huld,
 Krafft unterthaenger Pflicht und Schuld,
 Erfreut vor Dero Füßen nieder:
 Wir schicken hier zu GOtt der Wünsche heisse Flam-
 men
 Mit Stadt und Land, und allem Volck zusammen!

Tutti. *Joël. II. v. 21.*

Fürchte dich nicht, liebes Land: son-
 dern sey frölich und getroßt.

Wir preisen den Stifter der Thronen mit Schallen,
 Der untern *Durchlauchtigsten Hertzog* erfreut,
Die Crone und Mutter des Landes verneut:
 Er schmücke SIE ferner nach Hertzens Gefallen!
 Er wolle Licht, Herrlichkeit, frohes Gedeyen
 Bey allen Hochfürstlichen Thaten verleyhen.

Er

Er croene das Wohl der *Durchlauchtigsten Printzen*:
Die Pfeiler des Landes; der Tapfferkeit Stern;
Die Hoffnung der Zeiten; der Tugenden Kern;
Die Zierde der Fürsten; den Schmuck der Provintzen;
Er lasse gesammte Durchlauchtigste Sachsen
Wie grünende Cedern auf Libanon wachsen!

E N D E.

END E

